

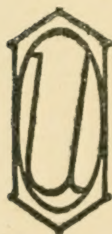
PISY RŮŽENY SVOBODOVÉ
SV. IX. V ODLEHLÉ DĚDINĚ
DOJMY A ŽALOBY

SPISY RŮŽENY SVOBODOVÉ

SVAZEK DEVÁTÝ:

V ODLEHLÉ DĚDINĚ

DOJMY A ŽALOBY.

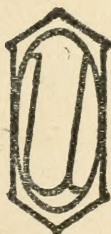

V PRAZE
NÁKLADEM ČESKÉ GRAFICKÉ AKC. SPOLEČNOSTI „UNIE“
1918

RŮŽENA SVOBODOVÁ:

V ODLEHLÉ DĚDINĚ

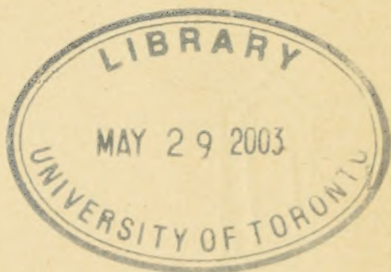
DRUHÉ OPRAVENÉ VYDÁNÍ

V PRAZE

NÁKLADEM ČESKÉ GRAFICKÉ AKC. SPOLEČNOSTI „UNIE"

1918

PRVNÍ VYDÁNÍ 1897

DRAHÉ, LASKAVÉ, OBĚTAVÉ
PŘÍTELKYNI, KULTURNÍ PRACOVNICI
A SPISOVATELCE

ŽOFII POHORECKÉ-ŠEBKOVÉ

PŘIPISUJI
TYTO POZNÁMKY K ŽIVOTU
OHROŽENÉHO NÁRODA

1.

Zatoužila jsem po samotě, po svobodě, po smutku, po bezprostředním, nepokrytém styku s lidmi, kterých jsem si nepředstavila jako lidi, nýbrž jako cosi sladce příjemného a nerušivě bezbarvého.

Zajela jsem na Moravu, do vesnice, do neznámé krajiny.

Bylo po jaru.

Zdálo se mi, že počínající se léto v horské krajině všechno slibuje, čeho jsem očekávala.

Byla jsem nedočkava, nepokojna a radostna jako v dětství, když jsme jezdívali s otcem do krajiny po rovné silnici, za časného zamlženého jitra, kdy jsme se na sebe smávali, radujíce se z pohybu a z volnosti, neboť celé markrabství leželo před námi.

Kraj byl známý jako zvuky klavíru, na němž denně hráváme drahou píseň.

„Teď objeví se hluboký úvoz nachýlený k vesničce, vysoký jedlový les zavane chladnou vůní, rozevře se údolí s bílou myslivnou v dálce, od vesnice půjde stařenka žebračka, která má levé přivřené, jako ochmýřené víčko," věděli jsme otec i já.

Se svěží, nedočkavou vzpomínkovou touhou vyvolaného dětství dojela jsem až na hranice.

Ale tu, když jsem se blížila k neznámému cíli, uvědomila jsem si, že tam, kam jedu, mne nikdo jiný nečeká, než vytrvalý nepřítel: lidská nedůvěra. Má radost ochladla; a ani myšlenka, kterou jsem přinášela, „pochovati se na dno hor", nebyla mi již tak sladká.

Představovala jsem si jednotlivce, lidi, a z nich mne zamrazilo.

Krajina se měnila. Pahorky se přibližovaly a tvořily údolí. Na jejich zelených dnech planuly květy luční jako barevná světla. Kolem potoků objevily se olše, na příkrých stráních zatměly se jehličnaté lesy.

Vystoupila jsem na malém horském nádražíčku v úzkém údolí mezi strmé hřebeny horské. Malinký, polekaný staniční přednosta, ačkoli ještě vlak ani z nádraží nevyjel, veběhl již do své úřadovny, aby odhodil kabát, na který nebyl při řídké návštěvě vlaků zvyklý, a protáhl se, podpíraje kůži oběma podstavenýma pěstěma, jako by se byl namáhavou povinností zmořil nad své síly. Požádala jsem ho, aby mi ukázal cestu do vesnice. Zakmital rychle a ochotně červenými víčky, vyběhl až do polovice nádraží, natáhl útlou ruku v bílém rukávě košilovém a jako švec z pohádky o rozbitém pekáči třikrát za sebou vykřikl: „Tady, tady, tady!"

„Po silnici!" dodal nedbale nádražní sluha přecházeje cestu.

Do nového údolí, hned od nádraží slabě se uchylujíc rozbíhala se silnice a k boku lesnaté stráně přivinula se téměř neznatelně trať. Pod ní v měkkých vlnách lučních tekla nehluboká, horská, průsvitná řeka a ve vzdálenosti několika set kroků sbíhala se s vodami jiného údolí. A zde se i cesty dělily.

Po mostě vezl otrhaný krajan vysoko naložený trakař dříví a všechnu sílu soustředil ve svých pažích, chvílemi se zachvívajících. Na hlavě měl klobouk podobající se hřibu sluncem rozpraskanému.

Zeptala jsem se ho na cestu.

Muž, jako by mne byl ani neviděl, ani neslyšel, stále stejně napiatě šinul trakař toutéž kolejí a nevšímal si mne. „Je hluchý," myslila jsem a neopakovala jsem otázky, ale šla několik minut vedle něho.

Náhle, jako by se byl ze sna vzpamatoval, zajel ke mně a odpověděl mi klidně na mou prve položenou otázku, která ho ani na chvíli nevyrušila.

U cesty doutnal milíř. Modrý jeho kouř plazil se při zemi v dusně teplém poledni. Malý bosý hoch, s bledýma očima a se záplatou na kabátě, vyzíraje polekaně zpod šedé

čepice a spouštěje stydlivě ret, doběhl i předběhl mě všecek udýchán, několikrát kolem mne zakroužil, všecku si mne zprohlížel a zmizel.

Hned za mostem podél silnice prostírala se vesnice. Bylo mi jí jen projíti. Na prahu zděných chalup, pod krytou záspí stál zástup dětí. Malinká chůvička, škole však odrostlá, chovala v pestré chovačce tlustého hošíka se svislými tvářemi i s bezzubými, usmívajícími se rty; pohlédla na mne, zastyděla se a uschovala za dítě svou plnou, pihami rezavou tvář.

Vesnická děvčátka v dlouhých suknich balila v rozpacích ruce do zástěrek a malé děti dlouho s otevřenými rty udiveně na mne pohlížely, odvrátily se a skryly se za sukně svých sester. Tu celý hlouček dětí se rozesmál a jako klasy ve větru sem tam se zapotácel.

Došla jsem za ves. Roklina se náhle zavinula, lesy vyvstaly a vše kolem zakryly, co prozrazovalo blízkost člověkovu.

Bylo poledne. Ve zmizelé vesnici za mnou ozval se jasně hlas zvonu, jakoby žárem poledne roztavený, vlnil se směle nad krajinou. Nemluvil ke mně, neznal mne, volal jiné lidi; a zvýšil tím můj sirý pocit vzrůstající osamělosti.

Kráčela jsem spěšně. Šum mých šatů přehlušoval nerozvlněné ticho. Usedla jsem na vysokou mez. Kytice kopretin, vysokých karmínových kohoutků a jestřábníků i kyprá napěněná tráva, vše stálo strnule, nehybně; i přímé kmeny stoletých jedlí strměly tiše, napiatě a naslouchavě, jako by cosi očekávaly. Bylo to ztajení dechu, mrtvé očekávání příštích dešťů.

Pocit štěstí a smutku sevřel mi srdce, pronul a zatížil sladce duši, pocit naprostého odervání od starého útvaru a nezačatého připoutání k novému životu, nezvyklý, nepoznaný pocit svobody a volnosti.

Zahleděla jsem se na vlnící se hory a ztišila jsem se. Srdce zmlklo a oči se rozevřely.

Hory modré jako podzimní ovoce, v pelu zadýchané, vyrostly přede mnou; na dosah ruky, zdálo se, že vyvstaly. Byla jich celá pole. Chladné, temné, zakouřené, jako vysoké mohyly nad hroby kohosi velikého, kdo dávno všechno pochopil a odešel spat, byla nanesena jejich pásma; homole, různící se barvami i tvary, utvořily smutné, nedostupné hřbitovy, ukryly pohled do dálky, zastřely tušení směru.

Našla jsem vesnici. Po stráni podél serpentiny silniční táhly se zahrady a stály zděné

domky. Převyšoval je drobounký kostelík a nová nepěkná škola. U první stodoly, došky kryté i mechem porostlé, mladé, vysoké děvče prostíralo mokrý červený kanafas na trávník. Malé děcko s vystouplým životem, v dlouhé žluté košili a v šátečku, těsně kolem hlavy navázaném, pohlédlo na mne, zakviklo a schovalo se za šaty dívčiny. Děvče se ohlédlo a usmálo se, veliké sivé oči, skryté v dlouhých řasách, stydlivě, vesele se zatřpytily.

„Kde je erbovní rychta?" zeptala jsem se. Byla jsem do ní dobrým přítelem doporučena.

Dívka přeskočila bosýma nohama trnový plot, zachechtala se a naklonila ke mně svůj ruměný obličej s červenými rty a s krátkým nosíkem, a tak se plně a hlučně rozesmála, že i mne strhla k smíchu. Vedla mne se stráně dolů po cizích zahrádkách, rozevírala přede mnou vrátka a smála se.

V úžlabině u potoka stařenka, v modrém šátku, kolem hlavy navinutém, máchala jakousi plenu. Pozvedla hlavu, napiala nahou, žilami protkanou šíji, pohlédla na mne krásnýma stařeckýma očima, a i ona se přívětivě souzvučně zasmála. Slunce zalilo v tu chvíli celou rozzelenalou vesnici, a i ta zasmála se laskavým, vítajícím pousmáním.

2.

U silnice, na výšině nad potokem objevila se erbovní rychta, rozlehlé zděné stavení, vysoké a čisté jako poplužní dvůr. Veliká okna měla rámy zeleně natřené; všechna byla plna květin: umučení Krista Pána, růží a břečtanu. Za nimi visely bílé krajkové záclony.

Prostorná předsíň byla cihlami dlážděna a jako zřejmá pýcha hospodynina leskly se na rozestaveném parádním, dřevěném nádobí vyleštěné mosazné obruče.

Bosá služka v krátkých sukních zavolala hospodyni i jejího syna.

Hospodyně, vdova po erbovním rychtáři, byla hubená, pohyblivá žena s ostrými rysy ustárlé, jediným zdravým okem oživené tváře. Druhé oko jako u ptáků bylo pokryto jakousi bílou blankou.

Její syn, mladý hoch, v městských šatech, jako soustředěná a dosud nezužitkovaná síla, hleděl nevzrušeně, chodil nezrychleně, a jeho ruce tak visely, jako by v nich držel rovnoměrnou tíži. Choval se, jako by žil dosud jen prozatímním životem, ale zdálo se mi, že zůstane tak pokojný až do konce svých dní.

Prošli jsme velikou světnicí se zelenou pecí, bývalou taneční a hospodskou síní na rychtě,

která měla své dějiny a jistě mnoho vzpomínek, jichž nikdo nebyl ochoten vyslechnouti, a vešli jsme do druhé, o málo menší jizby, kterou nazval mladý rychtář mou světničkou. Byl to pokoj se čtyřmi velikými okny, o mnoha drobných tabulkách a o kosmých mřížích.

Kolem stěn byly rozestaveny truhly. V nich plesnivělo již kolik desetiletí plátno k setlení připravené, a příze, radost hospodynina.

Ve starém zaskleném misníku nad prádelníkem rozestaveno bylo majolikové nádobí. Malované krajinky, mlýny nebo zříceniny, v popředí jich přelomené nebo z kořene vyvrácené břízy krášlily talíře a mísy. Bylo to dědictví po pratetě, klášterní panně.

I starý klavír, dědictví po strýci lesním, tam stál; ale děti, dávno již odrostlé, zestárlé nebo mrtvé, spotřebovaly kdysi na tětivy k lukům všechny jeho struny, a tak ani on nemohl vzpomínati, protože byl němý.

Rychtářka mi ukázala svou parádní světnici. Pochlubila se svým břečtanem, který po stěnách rozepiala, nádobím po dávných předcích, zotvírala truhly s plátnem a s kanafasem, zásuvky v starých prádelnících; ležely v nich pestré angorové a turecké šátky a šály, vyšívané šátečky, jaké se nosívaly do ruky k modlitebním knížkám, a vyšívané rukávky z let

šedesátých, jimiž se ona, bohatá mlynářova dcera, po modě zdobila.

„Až ve svátek ještě vostatní vokážu!" opakovala stále. Ačkoli v kuchyni kysalo těsto a pec byla vytopena, nezdržela se a poradovala se z toho, že bylo komu ukázati poklady po léta shromažďované.

3.

Když jsme se navrátily do kuchyně, u dveří, vedoucích ze síně, stál bosý vesnický hoch v háčkované čapce z režných nití, podšité červeným hedvábím. Jeho líčko bylo jemné, okrouhlé, pravidelné a oči temně hnědé, plaché, jako sametové.

„A Franca!" řekla rychtářka. „Jdeš pomoct píct? Hele, čepicu už má! To já mu dala," řekla obrácena ke mně.

„Tu máš plecháč, honem běž pro vodu! Ale ať už seš tu!" zakřikla na hocha. Uchopil plecháč oběma rukama a jako pták zmizel tichými kroky do síně.

„To je tuhle Náců, má druhó maminku, a já jsem jeho kmotřenka!" zašeptala mně důležitě a tajemně rychtářka. „To je pomahač! Jen hdyž može sem utýct! Všechno

sám popraví a poklidí. Drva nanese, pec vytopí a čistě všechno spraví. Vijou, to je toho Náci, co to drvo vezl, jak se ho na cestu ptali!" řekla radostně, že si připomněla nějakou souvislost, a přistrčila hlavu až k mé tváři.

„Je to hodný člověk?"

Rychtářka se zasmála, jako bych byla vyslovila hloupost.

„Ale kde! Dyť je nádenník."

„Ale hodný snad je?"

Rychtářka se zase tak zasmála, celým tělem zakývala a hubenýma rukama proti mně pohodila.

„Ale ne, dyť je už starý!"

Hodný značilo jí asi jiný pojem.

Za chvíli vrátil se Franca. Postavil vodu, omyl hrnky, prohrabal oheň v peci.

Rychtářka upozorňovala mne stále tichými posunky na každý jeho nový výkon. Radovala se ze svého žáka.

Franca opatrně míchal jíškou, nalil na ni vody, uvařil sám polévku.

„Není-li pak lepší než ty dívky?" zeptala se rychtářka.

„Franco," řekla jsem mu žertem, abych s ním pohovořila, „půjdeš se mnou do Prahy? Vezmu si tě s sebou!"

Hoch se zarděl a jako by mu poručil, aby do stěny hleděl, obrátil se rychle, vstrčil nos do zdi a mlčel.

„Nuže, půjdeš se mnou?“

Ani slova.

Večer na to vyprávěly dívky, že Franca jim oznámil, že byl vybídnut, aby jel do Prahy.

„A půjdeš?“ ptaly se ho.

„Jestli mne naši nechajó, šel bych!“ rozhodl se.

Přijala jsem dobrodružně tuto myšlenku a zalíbila se mi.

Uplynuly dva dni. Procházela jsem vesničkou. Franca musil do školy, dva dni se v rychtě neukázal. Chtěla jsem ho poslati na poštu pro dopisy, i hledala jsem, kde bydlí.

Ženy chodily s trávy, muži vraceli se z práce.

Obloha byla jasná. Slunce jako družice seskupilo na západě kolem sebe všecky obláčky. Pod hustou, košatou lipou ve svahu stráně, kde tekly tenké stružky vody k dolejšímu potoku, před svojí čistou chaloupkou stála kostelnice; kolem hlavy měla svinutý modrý šátek se dvěma cípy, svislými u uší, jak je zde nosí vdané ženy. Kostelnice, nejzámožnější domkářka, na trávu nechodí. Dětí nemá. Měla chlapečka, umřel jí. „Byla v tom boži vule,“ řekla. „Naříkat nesmim.“

Se mnou mluvila prostě, stále se smála a všemu se divila: „Jeja, jeja!"

Zeptala jsem se jí po otci malého Franci.

„Je to člověk chudý?"

„I hde pak chudé! Dyť má chalópku!"

Ukázala mi ji.

Našla jsem ji mezi jinými chalupami v stráni. Vyhnula jsem se opatrně rozházenému, dávno hnijícímu hnoji. Chaloupka jako všechny zdejší domky byla rozdělena ve světnici a ve stáj. Světnice měla dvě okénka, hledící do zahrádek. Kurníky stály tak v cestě, že ani pro ně nebylo lze vejíti. Na prahu stál Franca, opřen o zábradlí. V ruce držel jakýsi domácí hudební nástroj, dřevěnou desku o jedné povolené strunce, a brnkal na ni.

Na zápraží klečela jeho matka a prala těsně u hnoje ve špinavém škopíčku čtyři kousky barevného prádla; oblečena byla v sukni z kalika a v košili z domácího plátna, která byla již tak špinavá, že i tkanivo pod špínou zmizelo. Rozcuchané vlasy visely jí se středu hlavy a při každém novém pohybu přelétaly se strany na stranu.

Prala spěšně a vyždímané kousky pokládala na suchý hnůj.

Když jsem došla, pozvedla tvář.

Byla to žena kostnatá, obdélné tváře, typu neslovanského a nos měla, jakých bylo ve

vsi mnoho: dlouhý a úzký, náhle však ukončený buclatou brambůrkou, čelisti znatelné, lícní kosti vystouplé.

„Proč nejdeš, Franco, na rychtu?" zeptala jsem se.

Franca vstrčil nos do dveří.

„Mosil okopávat jabka! Nemohl!" odpověděla za něho matka. „Což ten, ke všemu chystání je tak příchylné a udatné! To rychtářka može říct, jaké on je dovedné!" pochlubila se.

Poslala jsem hocha na poštu do druhé vsi. Došel si pro háčkovanou čepici s červenou podšívkou a ani nevyslechnuv, co komu má donésti, již upaloval.

„Než si pomyslijó, je tu!" chválila ho macecha. Doprala, špínu vylila a vyzvala mne do chalupy.

Vešla jsem černou, pavučinami ověšenou síňkou a vyplašila jsem při tom dvě udivené slepice.

U okénka, zeleného prosvitajícím křovím, v černé, úzké, začouzené světnici seděl Francův otec.

„Posadijó se u nás!" řekl. „My jsme jen takové. Hde pak naša seknička!"

„Franca běžel tuhle pajmámě na poštu!" vysvětlila žena.

Přinesla špinavou másnici a slévala do ní smetanu.

„Což, budete stloukat?"

„Chm! Včil v sobotu chodí máslář. Mám to za celé téděn nasklízeno a chcu zanést rénské panáčkovi v neděli na mši svató!"

Muž přesedl, odkašlal, k řeči se uchystal.

„Tak já bych promluvil s řídícím!" řekl konečně.

„Proč?"

„Inu, aby Francu propustili!"

„Já ještě nejedu."

„No nešť."

„Muj si pořád myslil," počala žena, „že by ho dal taky té německé řeči vyučit. Tuze ho chtěl na německó školu posílat. Ale hdyž tady ani příležitosti neni. A jinam: zase se nedostává peněz."

Mne cosi v srdci zachladilo.

Pohlédla jsem po světničce léta nebílené, po začouzené peci a po špinavé podlaze. I puch z místnosti nikdy nevětrané zdál se mi čpavější.

„A nač německé řeči?"

„A když přece bez té druhé řeči nikam nedonde," odpověděla rozcuchaná žena a pohodila hlavou s vlasovým ohonem.

„Jakému řemeslu ho dáte učit?"

„No, my mu myslíme tu chalópku dát."

Vyšla jsem z té tmy, z nevětraného dusna, kde vzduch stál hustý a nehybný.

Bylo mi smutno, jako když se v srdci setmí. Prošla jsem bez vnímání vesnicí a zakolísala jsem se. Což, je lépe vzíti odtud hocha, odvésti ho, proměniti ho?

Vzpomněla jsem, že i jinde v ostatních chalupách je tak dusno a tmavo. Nepostačovalo vyjmouti jeden článek a nepohnouti celou stavbou.

Šla jsem Francovi vstříc po silnici a stále jsem uvažovala, stále jsem rozmýšlela.

Mračna, jako plachty vodou nasáklé, nízké a svislé, plula v zástupech váhavě po obloze, nesena západním větrem. Chvílemi i slunce jako za mléčným sklem prosvitlo a na západě objevily se i blankytné pásy očištěného vzdušna. Ponurá mračna odtáhla v dál, skryla se za hory, obláčky nažloutlé jako pěna zprůsvitněly jako nadýchané, i lehounce se nesly jako z peří. A večer již byl teplý i pokojný.

I vesnice se jaksi ztišila. Sotva že jednotlivý zvuk za mnou doletěl. Kdesi tesali dřevo. Bylo slyšeti měkké rány do nevyschlého dříví, tiché dunění i dopadání odlétajících třištěk; a jinde kohout vysokým hlasem zakřikl. Mladé, již bílé husy kolébaly se přes cestu a za nimi tiše se ubírala malá pasačka ve vybledlé sukni, od pola novou látkou nasta-

vené; ohýbala prut, otevřela na mne ústa, zamumlala jakýsi nevyslovený pozdrav a ostýchajíc se daleko husy předeběhla.

Omoklé a sevřené kvítí na stráních stálo bez zašeptání jako unavené. I na odkvetlých třešních s drobným, měkkým, zeleným ovocem nepohnul se ani lístek.

Malinký pejsek, rezavý jako uschlé jedlí, poskládané u chalup, běžel mi stále v patách, současně se mnou naslouchal, současně se mnou postál, i v dálku se zahleděl červenýma, skvrnitýma, pozornýma očima.

Hory po deštích zvážněly, z par se očistily. Až černou zelení zatemnily se v zálivech lesy a bělošedou zelení zasvětlily se paseky.

Po žitech, na skloněných polích v údolí, přebíhalo po chvílích vlnivé odstínové chvění, měnilo plochy v barevně ze světle zelené v stříbrošedé a na dlouho utichalo.

I večer přicházel z dálky mlčelivý a jako tenounké pavučiny rozpínal své první lehké šero.

Sestupovala jsem do údolí.

Z nížiny, z klínů lesních vysypaly se vesnické ženy.

Zprva přicházely po řídku, pak kráčely jich celé řady po uzounké stezce. Nořily se

z přímého jedlového lesa, jenž v podvečer vždy se proměňoval ze zamodralého v temně zelený. Zvolna šplhaly se po stráních, na silnici, ale šly pevně a nekolísavě. Pod rancem trávy skryta byla shrbená a kostnatá jejich těla i vytáhlé, od stoupání a od dření vačnaté šíje i hlavy modrými plenami omotané. Jako hmyz s ohromnou krovkou zvolna vlekly se z lesů. Bylo viděti jen jejich pohybující se hubené, bosé nohy.

Vracely se z hor; bylo jim ujíti kolik hodin cesty, aby dostihly lesů nejbohatšího rakouského knížete, který dával si platiti za léto od každé z těchto zbědovaných, dětmi a nadlidskou prací přemožených a vyzáblých žen „po pěti tvrdéch rénskéch". Směly za to šplhati se po strmých úbočích a vyštípati rukama trávy — srpů užiti nesměly —, aby sehnaly píci pro svou krávu, jedinou živitelku. I muži jejich byli povinni za to v zimě levněji „porážet drvo" knížeti pánu. Od jedenácté hodiny dopolední byli v lese a obědvali studené brambory.

Mnohé z nich uděšeně na mne pohlédly, zašeptaly ledva svůj křesťanský pozdrav, postály, němě si mne prohlédly, družka na družku posečkaly a šeptem se vzájemně vyptávaly. Viděla jsem, že jsem jim podivná, neznámá a že se ptají po mně.

Některé, zvláště přičinlivé, tolik trávy naškubou, že muž za nimi i s trakařem k večeru dojede, jeden uzel naloží, a druhý ještě samy na zádech nesou.

Potkala jsem takový párek. Po rovině vezl trávu muž sám, trakař vlékl za sebou a žena s rancem na zádech kráčela rovnoměrně za ním. Ale když stoupali do kopce, žena se shýbla, pozvedla kolo a nesla současně obě břemena.

Když vyšli na silnici, postavila kolo. V tu chvíli mne zahlédla.

Její dlouhá, úzká, sluncem skvrnitě zahnědlá tvář se udivila.

„Kde só?" vykřikla jednotvárným silným hlasem na mne. Nepochopila jsem hned její otázky.

Ohlédla se, počkala chvilenku a upřela na mne vyjeveně své vodové oči. V tu chvíli přejel její muž přes silnici a bylo mu stoupati do nového kopce.

Žena nevyčkala již mé odpovědi, rozběhla se za ním, chopila se kola a za vteřinu stoupaly již její rovnoměrné nohy pod těžkým břemenem. Lhostejně a zasmušile kráčela s mužem po pěšince mezi lučnými stráněmi, na dně hlubokého úvozu, jakoby nesli kohosi mrtvého.

Zamračená horalka, ruměná ve tváři, s kosou na rameni, stoupala bosýma nohama vážně a obřadně za nimi.

Žili svůj život jako povinnost i jako službu, v níž si nikdo nezasteskne, nikdo sebe chudým nepojmenuje, nikdo druhému nezávidí.

Ano, život je tu konán jako obřad i prožíván jako povinnost. Staletí utvořila tu jednotvárné zvyky. Podle nich se berou, děti křtí, podle nich se modlí i pracují.

Postála jsem dlouho nad černými lesy, ve prorvě serpentinové silnice. V dálce smutně se vlekly povozy. Bylo slyšeti volání vozků i práskání bičů. V žitech, jako by vzduch protínali, křičeli chtivě a lakotně cvrčci.

A stále mi bylo smutněji. I tesknice i chlad lesní studily mne.

„Jen jak, jen kde vznikl ten smutek?" ptala jsem se tiše. Nebylo odpovědi.

Za horami ve skryté dálce uslyšela jsem temný, odměřený hukot. Srdce mé se sevřelo.

V údolích ozvalo se táhlé, volavé zapískání spěchavého vlaku, na jejich dně se vinoucího, a mně bylo ještě teskněji. Celou bytost již podmanil stesk. Ale cosi studeného a mocného poutalo mne k nehybnosti, k místu, kde jsem stála.

Hory, mračné, celý neprostupný věnec jejich stál kolem ponurý a přísný i němý. Vše-

cka jejich sirá krása, i síla jejich hradeb, svíravá i zaclánivá, vzrůstala mým smutkem. Hory, temné zčernalé hory, na něž celá krása večera padala, o ně se opírala, mrakem sesinaly, v hlubinách se zachmuřily, stesk roznesly a všechen kraj jím pokryly. I vlak se pohnul v kterémsi horském nádražičku na dně údolí a letěl tam, kam se nesla i má mysl.

Hned na to ozval se na cestě, v nížině, hlasitý dětský, šťastný smích, a popelivý lichotivý hlas, zajíkaje se smíchy, vypravoval veselou svou příhodu.

„Och, dal jsem mu jich!" neslo se až ke mně přeletavým neslyšným větrem, a zase se zaperlil dětský radostný smích. „On takhle," vypravoval dále, zakuckal se a ustal nemoha promluviti pro smích. „A já mu ju vstrčil. A on... on... on." Nedopověděl. Smál se hlasitě, radostně, až k slzám.

Byl to Franca.

Vedl si malého rezavého hocha s odstávajícíma ušima, bleděmodrýma očima, s tváří pokropenou pihami, nastrojeného v dlouhý poděděný kabát, v osekané kalhoty, v opršelý klobouk. V ruce nesl kladívko.

„Nu což, Franco, neseš psaní?"

„Nic," rozhodil Franca rukama, nevšímaje si mne a neustávaje smáti se.

„Komu jsi vybil?"

„Och, jednomu," smál se Franca, „on mi vždycky nadává ‚strakaté Abrhám!' A už jsem mu to dlóho chtěl dát! Včil to má!"

Na mezi odpočívala žena, rezavá, s odstávajícíma ušima i s vybledlýma očima, všecka pihami skropená. Byla to matka hocha s kladívkem.

„Muj je také hodné synek!" povídala. „To si vedělává! Po škole, včilka, běži na silnicu. Za měsíc vedělá až 6 šestek."

Hocha svého chválila, ale na Francu hleděla zlýma pichlavýma očima, dokud nepoodešel. Za chvilku se hoši rozdováděli a uběhli nám z doslechu.

„To je kluk rozpustilé! To je ancikrist! S tím by měli v Praze pěknó obtiž!" pronesla o Francovi polo přivřenýma zlostnýma rtoma.

„Již i ona ví! Již i ona závidí!" pochopila jsem.

Odloučila jsem se od nich. Oni mne daleko předešli.

Děti zmizely ve vesnici, v tomto bijícím srdci horském, v zelených stráních, v chaloupkách zakrytých korunami starých lip. A ještě jednou zaperlil se v dálce Francův dětský, šťavnatý smích.

Sotvaže zašli, stesk jako by jen v záloze čekal, naplnil mou duši.

Hory byly již obetkány houstnoucím šerem. I po obloze jako by závojů napial. Ani hvězda se neukázala za mlhavou klenbou. Hory jakoby rostly, v stíny se prodlužovaly, zvolna s ní splývaly. Vzpomněla jsem si na truchlivou krásu dní zde prožitých, na podmračnou krásu zčernalých hor. Myslila jsem: jak k srdci přirostou tomu, kdo v nich vyrostl, kdo od mládí přijímal smutný odlesk jejich v duši, koho odchovaly? Vzpomněla jsem si, že všechny ženy, kolik jsem jich tu potkala, se mne tázaly, není-li mi teskno. Snad pociťovaly, jak těžko by se srdce jejich od domova odloučilo.

V tu chvíli zdálo se mi, že jsem ještě kdesi pod strání ve tmě zaslechla Francův šťastný hlas.

„Ne, neodervu ho!" odpovídala jsem hlasitě vnitřní, vyrostlé výčitce, snažíc se ji přehlušiti. A zdálo se mi, že jsem i onu závidějící ženu upokojila. „Ne, nevezmu ho, nechť nepozná zákeřný stesk jinde číhající, nechť nepozná bolesti, že byl urván od těla země své. Nechť nepozná shonlivého, pozlátkového života městského, červy v samém srdci zničeného. Nechť vyroste v domněnce, že je mu třeba i německé řeči, až bude orat, sám jsa v pluh

zapřažen na strmých stráních svá políčka. Vždyť ho ta němá země naučí, jakou řečí lze se s ní srozuměti."

A bylo mi volno po tom rozhodnutí, jako bych se byla z těžkého hříchu očistila. Vzpomněla jsem si šťastněji, bez zodpovědnosti na Francu a viděla ho v představě, jak stojí na prahu své chaty s obrázkem sv. Leonarda na stájích, pod daleko rozloženou tmou ze stínu lípy, v zeleni večerem ztemnělé, na prahu u hnijícího hnoje, a brnká si na jediné struně své, vlastní rukou zrobené citery.

„I nechť, dobře je tak," myslila jsem nějak radostně, „dobře!" A čistá, nenáročná veselost z mládí i mne vzpomínkovým přeletem uchvátila.

4.

Zašla jsem navštívit babčenku Šimku. Rychtářka mne k ní poslala. Řekla mi, že je hovorná a že umí vyprávěti pohádky.

Vešla jsem do uzounké a světlé světničky. Babčenka s plenou na hlavě, stařičká, scvrklá jako uvadlá bramborka, s dlouhou šíjí, s vytaženými žilami na ní, ale s živým pohledem, všecka se polekala.

Její světnička byla taková: veliká pec s květovanými kachly rozložila se do čtvrtiny, u zdi

stála zelená, malovaná, ale již zpola odřená truhla a jarmara s tulipány v květináčích. V koutě visely svaté obrazy v odřených rámcích. Panna Maria v bílé košili, s rukama sepiatýma, později přimalovanýma, stála uprostřed kteréhosi obrazu; Bůh Otec se zlatým žezlem na klíně a s rozčechranými vlasy a Bůh Syn, přikrčený pod křížem, kladli jí červenou soukennou čepici na hlavu. Bílá holubice s nožkama, v bílém peří rudě vyznačenýma, ležela v povětří na znak nad touto skupinou. Bylo až úzko z toho, jaké modlářství lze prováděti z takových symbolů.

Uprostřed světničky stála čtyřhranná kolébka a na ní v barevných pošpiněných hadrech leželo bledé dítě s vystouplým čelem a se zažloutlýma očima. Malé, tenounké děvče, zdánlivě sotva osmileté, je kolébalo. U kamen na nizounké stoličce seděl asi dvouletý hoch; nastrojili ho již jako starého mužského do dlouhých kalhot a do dvou čepic. Měl hlavu povázánu bílou háčkovanou čepičkou, jakou nosí nemluvňata, a přes ní měl nasazenu čepici chlupatou, ušatou, pod bradou svázanou.

Pohlédl na mne modrýma, nevědomýma očima a otevřel ústa dokořán.

Babčenka odstavila židli a poprosila, abych usedla. Pozorovala jsem, že se chvěla, že

mžikala rozpačitě víčky, a že nechápala, proč jsem k ní přišla.

„Umíte povídat pohádky?" zeptala jsem se.

„I neumím!" odpověděla skoro mrzutě a šišlavě. Neměla v ústech ani zoubečku.

„Řekli mi, že umíte povídat."

„Neumím!" pravila umíněně.

„Dětem jste nikdy nevypravovala?"

„Né-é. To jen modlení!"

Chvíli pomlčela. Poprosila jsem ji znovu.

„Jednu vím od tuze pobožny ženský," řekla, „ona byla sirotek a chodila po těch posvátnéch místech celé rok. Od Hané až za naše hory chodila a zase dom. Od té ju vím. Ta je taková," — začala, ale stále se rozpačitě rozhlížela.

„Byl jeden chlapeček, siroteček, a ten tak běhal světem.

Jednou potkal na cestě pána pěknyho v kočaře. Ten se ho ptal, má-li koho a kam jde.

‚Já sem včil sám na světě a nemám žádnýho, ani prach!' povídal mu chlapeček. A jestli by k nim šil husy pást, se ptali. I že by šil!

A tam tak ty husy pás. Když mu dali jídlo, chlapeček půlku snĕd a půlku dones Pánbulíčkovi do druhé sekničky a vždycky ráno to bylo snědeny.

Ta pajmáma s tím pantátó, co u nich slóžil, pořád jezdili na hody. Jednou vzali taky chlapečka s sebó. Ale on, co dostal, nic nesněd a všechno nechal Pánbulíčkovi. Na druhé deň všechno bylo snědeny.

Včil chlapec povídal:

‚Připravte se: Pánbulíček zítra nás pozval na hody. Ale to se musíte vezpovídat ze smrtelnéch říchu.' Oni šli, vezpovídali se a do rána byli všichni mrtvi. Pánbulíček je vzal k sobě vzhůru na hody."

Stařenka klidně, jako by čtla, odříkala pohádku.

Dítě na kolébce se rozplakalo.

„Vemte ju," řeklo děvče. „Ona u mne nebude!"

Stařenka pozdvihla plačící dítě z kolébky; převinula je a zabalila do chovačky; utichlo.

„Šak toto je také sirotek na pěkno!" podotkla a ukázala na děvče.

„A vy jste se jí ujala?"

„Ujala."

„Platí vám na ni někdo?"

„Ale kde? Nikdo. Jen mám uprošíno půl školnyho."

„Je to vaše příbuzná?"

„Je! Je to od dcery, od ty, co se mi ztratila. Ona byla tuze parádná, měla vysokyho

ducha, moc si myslela, a my jsme nic neměli, tak ju Pánbuh nenechal, někdo ju ztrh."

„Ani otec se nehlásí?"

„Bať, že ne. My ho ani neznali. Půltřetího dne ji bylo, hdyž ju opustila matka. Sloužila ve městě a ujela nejprv do Brna, pak do Vídně, a od té doby ani slechu. Pro mne psali, abych si ju vzala. Tak jsem tam poslala rodné list, aby byla okřtěna, a aby duša došla spasení, a sama jsem pro ňu jela. Mám ju třinácté rok!"

Zamyslila se.

„A toto je děcko od druhy dcery, mám ju tu na pár tédňů, odstavila ju!" počala znovu.

„A čí je tento hoch?" zeptala jsem se a ukázala jsem na chlapečka ve dvou čepicích.

„I to je sósedu. To on si jich tak prohlíží."

Hoch se zastyděl, převalil se jako pytel na stoličce a kolísavými krůčky po udupané podlaze vyšel ze světnice, na mne již nepohlédnuv; venku se teprve rozvřískal.

Babčenka míchala cosi u ohně.

„Co vaříte?"

„Jablkovó polivku s trochó krup. To je tak naše. Ani zelí na zelnou nemáme. A kdyby aspoň měl bét člověk od čeho živ, ale totoť z ničeho, jen z těch ruk."

„Máte výměnek?"

„Mám, tuto seknićku!"

„A peníze dostáváte?"
„Ne!"
„Pole máte?"
„Žádny."
„Tak z čeho jste živa?"
„No to dám rychtářovům hnuj od kozy a oni mi osázejou pár řádek těch jablek a s tím mosím bét celé rok."

Vše to pronášela klidně, nestýskajíc si.

Byla podivná jako všechny stařeny zde ve vsi. Udřené, potlučené, chromé, pouhé živé mrtvoly, naříkají jen proto, že již nemohou pracovat. Tělo jejich je zničenější než tělo rumařského koně. Víc se nadřely, víc práce vykonaly, víc těžkých břemen převláčely než nejtýranější zvíře, ale nereptají, naopak jsou se svou minulostí velmi spokojeny. Poznala jsem stařenu sedmdesátiletou, která klesla pod břemenem trávy a nohu si v stehenní kosti vymkla. Léčili ji babky kořenářky, sedláci ranhojiči v deváté vesnici, ale nohy jí nenapravili.

„Je to zly, je to se mnou tuze zly," pravila poraněná stařena. „On mi ten šumbersky doktor povídal, dybych měla kosti na sto kósku roztříštěny, lepši že by bylo. A tak su včil chromá, dělat nemóžu, a tak je mi po práci teskno, dyž často hani z lůžete vstát nemóžu. K čemu už jsem!"

I babčenka Šimka jen proto zanaříkala, jiného nelitovala.

„Můj bože, jaký to bídný život," myslila jsem.

„Jste ráda na světě?" ptala jsem se.

Babička mrštně přikývla.

„Su! Veselá jsem bévala a tancovala sem o muzikách, do padesáti let jsem tancovala. Ale jak přišla staroba, včil už mně všechno zahynulo."

„Pohádku nebudete už povídat?"

„Ne!"

„Povídejte, prosím vás."

„Neumím!"

„Nechcete!"

„Neumím!"

Ve vesnici zvonilo poledne. Ona, jako když jí nohy podetne, podla před truhlu, nad níž visely svaté obrazy, sepiala drobné kostnaté ruce a polohlasně se modlila.

„Svatá Marja," šeptala, „matinko boži," vykřikla horoucně; ostatnímu již nebylo rozumět. Domodlila se, vstala a obrátila se ke mně zády.

„Povídala?" ptala se mne rychtářka, když jsem se vrátila domů.

„Nepovídala!"

„Ale umí!“ potvrdila. „A což!“ zeptala se náhle, „přísady tam nikde v koutě neměla?“

„Jakou přísadu?“

„Pomáhala nám sázet a zanesla jí asi kopu. Poznala jsem to hned!“

Za chvíli za mnou přišla na rychtu i babčenka Šimka. Nesla v ruce uzlíček. Její živá očka i zapadlé rty se hbitě pootvíraly. Stanula němě u dveří. Čekala na hospodyni.

„Umíte pohádky!“ řekla jsem jí. „Jen povídat jste nechtěla!“

„Umím!“ odpověděla jaksi nedůvěřivě, „ale na všechno je čas. Kdož bude všední deň pohádkami mařit. To tak v zejmě při besedě nebo na přástkách, hdyž se tetky sendó!“ mluvila spěšně a ohlížela se jako chycené zvířátko.

Hospodyně přicházela v té chvíli do síně. Babčenka k ní popošla, položila jí uzlík k nohám a řekla pohlížejíc při tom stranou:

„Je darebná, smetivá, ba tak bez přezvídání bych ju byla vrátila!“

Při tom pohlédla bolestně a přísně na mne, vysypala zvolna před hospodyní kopu uzmuté přísady, vytřepala protrhanou trávnici a kolébavou chůzí na vyhublých nohou odešla do síně.

„Vida ju, zlodějku! Chytila se!" radostně řekla rychtářka. „Ještě za dceru říchy neodpykala! A už sama nové strojí!"

Rychtářka mi vysvětlila, že dcera babčenčina „dušu utratila, s ženatým mužem utekla".

„To dobře, že jste tam zašla!" libovala si rychtářka, sbírajíc uvadlou a zcela jí přebytečnou přísadu.

Vyšla jsem za babčenkou. Kráčela zvolna a vlekla po silnici konce své trávnice.

Dohonila jsem ji. Chtěla jsem omluviti se jí, vysvětliti jí, že jsem neměla tušení o jejím sporu s rychtářkou.

„Stařenko, nemyslete si, že jsem k vám přišla vyzvídat..." oslovila jsem ji.

Změřila mne kosým, pohrdavým pohledem; oči se jí zarosily a v koutcích rtů jí zaškubalo.

„Inu, bohaté mají tupé hlavy!" pronesla přes to tvrdě. „V sobě mají tvrdé kameň. Víme, že jeden druhymu z bídákovy mísy dosépá, aby měli víc. A podat se musí bídák, podat se musí!" dutě hučela již poslední slova. Než jsem mohla jí to vymluviti, spustila se se stráně mezi ploty z trní spěšně, s bolestnou zlobou. Nepohlédla již na mne a zmizela za křovinami. Prchala jako by utíkala předmětu své nenávisti, jako by ani slova má nesměla již rozbolavěti jejího sluchu.

5.

Požádala jsem ženy travačky, které cejch platí a do lesa na trávu chodí, aby mne vzaly s sebou.

O polednách zašla jsem k tabáčnici, staré, utýrané ženě, do její chaloupky na stráni. Měla chaloupku veselou, šindelem krytou a v ní světničku o malinkých čtyřech okénkách. Na svahu před zápražím mezi otýpkami dříví byl zavěšen na hůlečce oválný obrázek: černý císařský orel v modrém poli, vesnickým malířem malovaný tak libovolně, že se podobal motýlu. Jinak se tabáčnická chaloupka od jiných nelišila. V úhlu až u trámového stropu navěsili svatých tisknutých obrazů; v úhlu za lůžkem pod sklem stály dragantové jesle, narození Páně, korunované věnci růžovými a čtvrt světnice zaujímala pec. Tabák měli uložený v malované truhle.

Tabáčnice, s níž jsem měla vyjíti do hor, seděla s mužem ještě za stolem. Dojídali z modré mísy syrovátkovou polívku a přikusovali brambory. Již ráno byla na trávě. Nyní se chystala jíti po druhé. Nabrala do kapsy chladnoucích brambor, smotanou trávnici přivázala na záda a vyšla. Její sousedka, žena také již nemladá, šla s námi.

Jitro po deštích se rozjasnilo. Světlemodrý mléčný blankyt rozepial se bezmračně nad krajinou, ale k poledni páry se srážely, blankyt ztemněl a prohloubil se, a o hodině řady visutých mračen skláněly se na temně modré obloze. Slunce chvílemi pálilo žhavě do vlhké země, pak zase celý kraj zesmutněl, a mračna vrhala na stráně temné prchavé stíny.

Trvalo hodinu, než jsme došly do horského údolí k řece. Luka byla rozmoklá, i na cestách stála tráva ve vodě. Z mladého smrkového lesa zastudil vlhký chlad.

Po rozkvetlých lukách stály řady vysokých, olší, jako topoly po celých kmenech porostlých. Kolem řeky táhlo se mezi dvěma téměř kolmými stráněmi, mezi pásmy hor rovné, široké, rozevřené, úrodné údolí. V dálce šuměla rozpěněná voda rozvodněné po deštích řeky, vinoucí se údolím, pod klenbou světlezelených olší a vrb.

Bosé travačky uhýbaly se dovedně mokré cestě, vodu přebrodily, aby dostihly strmé stráně, javorovým a bučinovým mlázím porostlé, vydané žhavému polednímu slunci.

Nesledovala jsem jich. Postála jsem v údolí u řeky; pak jsem usedla na břehu na kámen mechem porostlý, jakoby malovaný. Úponkovité bylinky, šťavel i kopřivy obrostly jej a okrášlily.

Naslouchala jsem kvapnému hučení vod, v mramorovém zvlnění po kamenitém žlabu prudce tekoucí řeky, vybíhající ze šerého stínu, napájené sluncem, v stříbro proměněné; hleděla jsem, jak se v záhybu měnivě zatřpytila a jak zmizela v hlubokém výběžku horském. Mladinké keře vrbové chvějně se nad ní nahýbaly, tiše se ve větru ukláněly, jako by marně ve zpěněné vodě snažily se zachytiti obraz svůj.

Poodešla jsem lukami podél řeky a došla jsem k mostu, zrobenému z čerstvě poražených, neoloupaných kmenů. Za mostem objevila se chatrč zvýší člověka, plochy sotva dvou čtverečních metrů, beze střechy a všechna průsvitná; a vedle ní byl přichystán dosud nepokrytý milíř. Bylo to pod strání, pod vysokým, přímým, černým, jedlovým a habrovým lesem, na křižovatce lesních cest. U milíře v chatě nebylo živé duše.

Usedla jsem poblíž na poraženou jedli a zahleděla jsem se na rozkvetlá, pestře skvrnitá luka.

Za chvíli vyrušilo mne praskání větviček. Kdosi přicházel. Mladá žena, bledé tváře a nepěkného typu, v chudobných, světlemodrých šatech, s malou zatlačenou bradou a s nízkým čelem blížila se ke mně. Za ní šel desítiletý, otrhaný hoch; střecha jeho klobouku byla ně-

kolikráte prolomena a podobala se kloboučku staré muchomůrky. Bosý muž ve vestě, se zaječím nosem, se širokými, odvalenými rty a počerněnou tváří ploužil se za nimi. Žena měla šátek uvázaný jako dívky, ne jako vdané, a vůbec byla horačkám nepodobna. I její způsob hovoru byl jiný.

Horačky oslovují dvojím způsobem: neznají-li člověka, prohlížejí si ho, nerozhovoří se, pozdraví nesměle, nebo, která je odvážnější, zeptá se tiše a skoro pokorně poprosí, odkud by cizinec byl. Ale znají-li již člověka, poptávají se všechny toutéž otázkou:

„A není jich tu teskno?"

Pak se dobrácky zasmějí, i já se zasměji a za chvíli ocitáme se v dětinném prostém hovoru „až milá věc", jak zde říkají.

Žena, která se ke mně přiblížila, neprojevila svého údivu z toho, že tu v lesích, kolik hodin od kterékoli vesnice, setkává se s cizinkou, ale potlačila zvědavost a oslovila mne falešně po městsku:

„To máme pěkně teplóčko."

„Odkud jste?" ptala jsem se.

„I z Březové, vlastně z Janóšova, ale není to daleko do Březové. Muj je odtamtud!"

Chtěla jsem se do Březové podívat.

„Jak je tam daleko?" ptala jsem se.

„Odtud puldruhy hodiny."

„Je váš ten milíř?"
„Je; to můj pálí!"
„Kde vy býváte? Zde i spíte?"
„Ne, to jen on. Já mu jen přišla pomoct drva snýst."
„Často sem přicházíte? Šla bych někdy s vámi do Březové. Neznám cesty."
„I ja! To hoch je móže dovíst. Takhle hdyž není škola."
„Kam chodí do školy?"
„Do Janóšova."
„I tam je škola?"
„Je. Německá."
„Ale on do ní nechodí!"
„Chodi!"
(Hoch se za zády matčinými pýchou zježil a hrdě se zasmál.)
„To je tam škola schulvereinská?"
„Nevím, ňáké spolek ju postavil. A ten bohaté Bras stojí za tím!"
„Kolik máte dětí?"
„Sedm."
„Samé Němce."
„Do školy chodijó jen tři. Jedna huž vychodila."
„Ves je německá?"
„Taky tam umí leckdo německy."
„Ale děti ve škole jsou české!"
Žena mlčela.

Opakovala jsem hochovi otázku.

„Bodejť že,“ zasmál se kluk; „všichni mluvijó jen moravsky!“

„A vy se nestydíte posílati děti do německé školy?“

Žena pootevřela ústa a pohlédla stranou.

„My to taky už nahlídli, že to za nic nestoji. Děti učijó jen z knih, ale mluvijó málo. Žádny pořádny vyučení to není. Musíme je ješče dát na službu do Němec, aby něco pochytili.“

„K čemu?“ zeptala jsem se již všecka vydrážděna. „Vždyť je to hloupé! K čemu je jim třeba němčiny? Proč jste je dávali do německé školy vůbec?“

„No, když nám slíbili, že nebudeme platit žádné plat, ani za knihy, a vo vánocích že dostanó šaty, tak jsme to udělali. Ale taky to trvalo jen první rok!“

„Ale ostatní děti tam nedáte?“

Žena mlčela již nějak zatvrzele.

„Moravsky jako německy, dyž umím německy, moravsky se naučím sám!“ vykřikl hoch a rozběhl se po stráni na ukázku své srdnatosti.

„Hezky jsi spracovaný,“ myslila jsem pobouřena a mluvila jsem důrazně, abych vysvětlila ženě její hloupost. Ona stála odvrá-

cena, zaryta očima do země jen chvílemi cosi zamumlala, jakoby svědčila, ale nevolně.

„Toť se ví, my neumíme německy, ale šak dluh máme na chalópce a taky se u těch milířů napachtíme!"

I pak jsem mluvila. Ale rozvodněnou řeku bych byla dříve zastavila, než bych byla tímto zatvrzelým, jako balvan nemotorným rozumem pohnula. Stál, stál a známky života nejevil.

„A jejich, on je v městě řeznické?" zeptala se mne ke konci, docela nezaujata tím, co jsem mluvila.

Odešla jsem od ní do lesa. Příroda kolem mne zhořkla. Bolestný nelad, hořká otrava z této převrácenosti na mne padly. Dlouho jsem kolem sebe nic nevnímala. Šla jsem lesem po černých, vlhkých, strmých cestách, až se nade mnou setmělo. Potkala jsem hajného.

„Kam jdete?" ptal se.

„Tak, procházím lesem!"

„Neznáte-li se zde, zabloudíte!" řekl.

A já již nyní nevěděla, kde jsem. „My všichni bloudíme!" myslila jsem si. Ukázal mi cestu.

V korunách stromových vysoko nade mnou cosi zašumělo a zašplouchalo.

Netmělo se od hustého lesa, nýbrž mraky vpily se zvolna v sebe a rozepialy se nad lesy.

Spustil se šerý, hustý déšť po celém údolí. Skryla jsem se pod stráň, do výmolu pod kořeny stromové.

Olše i vrby u řeky zšedly a tiše nastavily své větve, půda zavoněla, tráva se sklonila, lesy zašuměly. Za půl hodiny na západě ukázalo se modré nebe a mračna se odploužila po horách v dál. Vystoupila jsem po kraji lesa strmou stezkou mezi hladké, šedězelenavé kmeny habrové, bělošedé kmeny bukové. Dolejší větve byly zcela suché. Voda dosud k nim nepronikla. Podél černé hlinité cesty překvapily mne šťavnaté záhony svěžích rostlin. Jako lesní břečtan rozložil své široké, temné listí kopytník, na speřených sloupcích postavila sněžné, ochmýřené květy přestupnička, jakoby vysoko vypínala hlavičku nad úměrné plochy svého listí. A jinde na křehkých lodyhách a nad osmihvězdnými lístky chvěly se bílé květy mařinkové a zcela k zemi přilnul hebký, drobný šťavel. Konečně i voda dešťová spustila se s nejvyšších větví a hlučně dopadala na zem. Silněji zavoněly mokrý mech, čerstvě rozjetá vlhká země i houby kdesi ukryté.

Hledala jsem na protější stráni travačky, zahoukala jsem na ně, odpovídaly mně, ale tlumeně. Když jsme se sešly, vysvětlily mi, že byly schovány pod lískovým keřem. Ten

že je v bouři nejjistější, protože se pod něj schovala Panna Maria.

Travačky zpozorovaly kupy čerstvě nažaté trávy, kterou nažala neznámá žena, již nebylo lze v stráni nalézti.

„Vida," pravila tabáčnice, „ta vrchní tráva je čerstvě žatá, a my myslíme, hdyž je ustanoveno, že nesmíme vzít srpy. Jiná nám trávu vyžne, a my se s ňó škubáme."

Přešla jsem most a s vnitřní nepřemožitelnou nevolí vyhnula jsem se uhlířově chatě.

„Tak chlapec pude s nimi do Březové!" volal na mne z nitra chaty ženin hlas. „Možó jen vzkázat."

Neodpověděla jsem.

Obešla jsem louku pod strmou, nizoučkým křovím porostlou strání. Travačky již nažaly vysoké kopce trávy. Ale jako lichváři hrabou se ve svých penězích, tak ony se hrabou ve své trávě, nabažiti se jí nemohou a odejíti se jim nechce, dokud všechny jejich síly nejsou nákladem přemoženy. A tak i nyní jíti se jim ještě nechtělo. Poslaly mne, mé ubohé stařeny, abych si ještě prohlédla druhou stráň.

Slunce již svítilo a hřálo teple skropenou zem. Tam, kudy táhla prve černá mračna, vznášel se lehýnký, mléčný oblak. Po dešti kopretiny a rmeny těsně se sevřely, a žlutá bar-

va pryskyřníků zvítězila v celém údolí. Jako roztavené zlato rozlila se mokrá, lesklá jejich žluť po celém údolí, po širých kyprých lukách, nad hustými měkkými travami. Zářila od nich bohatá, zkadeřená, v drahokamy sluncem a deštěm proměněná luka. Z bledého oblaku spustil se řídký stříbrný déšť; padal v slunci lehce na nesčíslné květy jako bělavý prach, stříbřil je i barevně se leskl. Ve stínu, který vrhala zalesněná stráň, v černém stínu, z něhož i na dálku bylo tušiti chlad, zamodral se kouř a zvolna se rozplýval na temném pozadí mezi stromy. Vrby, jako čerstvě barvou natřené, leskly se a olše chladně se odrážely na temné stráni; deštík se sypal lehynký, stříbrný, jakoby jenom přicházel květy krášlit.

Mé babčenky zas bůhví kam zalezly. V stráních se poztrácely.

Prošla jsem údolím, brodila jsem se vodou, hájem vysokých, sluncem opálených kapradin a došla jsem pod stráň do habrového háje, strmě nad řekou vystupujícího.

Nyní až u samé řeky spatřila jsem travačku, kterou moje babčenky sháněly. Nesla zpola naložený uzel trávy a v ruce držela kytku červených jahod.

„Holce pro radost!“ řekla.

„Není jich tu teskno?“ zeptala se. Byla z téže vesnice.

Zachtělo se mi vyšplhati se vzhůru a pohleděti z dálky na hory. Svah byl kamenitý a příliš strmý. Od pola byl porostlý rozkvetlými jahodovými keříky hustě jako srstí a kamenité úpatí bylo samá k zemi přihnutá trnitá větev malinového křoví.

Obešla jsem hájem, stoupala jsem uhnilým listím, za kmeny starých, za keře mladých habrů jsem se uchytávala, až jsem dostoupila vrcholu.

Vyšla jsem z háje. Nepršelo již. I mléčná oblaka vydala své poslední zásoby. Jako odpoutané spadly vody k zemi. Obloha ztemnila. Jen v pozadí na východě daleko za šedými, vzdálenými horami stála vysoká, stejnoměrná, zakouřená oblaka jako v dýmu. Zadívala jsem se na ně. Jevila se mi příliš pravidelná a nehybná. I zbarvena byla jinak než na blízku stojící strmé, zažloutlé, rozčepejřené obláčky. Náhle se mi zazdálo, že jsou to hory. Ale zase jsem zapochybovala. Odkud ta výše? Odkud vzdušná krása?

Dlouho jsem postála. I zdánlivá oblaka se nehýbala ze starých, před věky utvořených linií.

Byly to hory! Vysoký blankyt se odrážel od bílého jejich dechu. Ve výši modraly, jako podušky ze vzdušných par nanášely se lahodně, s oblohou splývaly, s ní srůstaly, kyp-

ré a měkké se být zdály, jakoby kdosi veliký měl na ně skloniti bolestnou hlavu.

Kouř z chaty uhlířovy se nyní zdrobnil, tak šedě se modral, při zemi se vlekl, jakoby ani síly neměl se vznésti.

Dlouho jsem postála, k nenasycení přes horské temné chlumy se nadívala k oblačným horám. Jen jejich průsmyky mne zabolely, ty, jimiž se sem vedrali bohatí Brasové.

Slunce již osušilo celý prudký svah.

Usedla jsem na starý kmen a rozhlédla jsem se. Nade mnou v bohatém listí jahodovém jako rubíny zaleskly se šťavnaté, sluncem vyhřáté jahody.

Travačky mne zavolaly. Chtěly se navrátiti domů. Spustila jsem se prudce po stráních mezi kamením a malinim. Babčenky měly již v plachtách navázána ohromná břemena trávy. Daleko vyšší a k neporovnání těžší než byly ony.

„Toho neunesete!" řekla jsem.

Usmály se.

„Ty mladši, která je dobrá travačka, mívajou ješče větši břemena!" řekly a zapřahovaly se jedna po druhé do svých ranců.

Naškubaly větví s javorových planých keřů, svázaly je do zástěry. Pak družka po družce položily se na uzel, jakoby měly býti ukřižovány, a těsně kolem ramen zadrhly tvrdé pro-

vazy. A jak je přitahovaly, jejich slabá kostnatá těla, až ke kolenům nahé hubené nohy bolestně se napínaly a namáhaly. Pak pozvedaly jedna druhou úplně napřímenou, jako na kříž přibitou, nebo jako poražený kmen.

Tabáčnici ještě ke všemu zachvátil kašel. Dusila se dlouho.

Vydaly jsme se na cestu týmž údolím, podél olší, mokrými stezkami, vodou a vlhkem. Ženy kráčely přede mnou, ale často odpočívaly a proto mne poslaly domů.

„Trefijó?“ volaly za mnou.

„I trefím!“

Zdálo se mi, že jdu toutéž stezkou. Šly jsme prve nějakým lesem; i nyní jsem vešla do lesa, ale procházela jsem jím příliš dlouho; houstl, tměl se a nikde ani světélka neprokmitalo. Šla jsem po mokré blátivé cestě, hlubokým, nepovědomým úvozem lesním. Dovedl mne do černé tůně pod temné jedlové houští. Pochopila jsem, že jsem zabloudila. Vlhká vůně promoklé, měkké, černé půdy i spadalého jehličí se kolem rozprostřela. Uvažovala jsem, kudy odtud. Ale uvažování neprospívalo. O čem lze také rozumovati na dně rozmoklé tůně, v černém vysokém lese, po západu slunce, v neznámém kraji? Vrátila jsem se zase mokrým, hlubokým úvozem.

po kotníky bořila jsem se do bláta. Konečně vyšla jsem na paseku, mezi čerstvě oloupané jedle. V hranicích stála tu sloupaná kůra, po zemi válely se mokré třísky.

Na chvíli jsem se zaradovala. Je tu paseka, bude tu i člověk, ale zmýlila jsem se. Paseka mlčela. Bez pohnutí ležely tu kmeny zahynulých, zaťatých stromů. I ptáci zmlkli, ani cvrček v těchto končinách nezazpíval.

Postála jsem a naslouchala. Cosi přece rozvlnilo lesní tišinu. Šla jsem po zvuku. K zemi schýlena, stála na pokraji lesa malinká stařenka a svazovala do uzlu nasbírané třísky. Ptala jsem se jí na cestu.

„I já tam taky jdu!“ odpověděla. „Možó jít s sebó!“

Pohlédla na mne. Tvář její byla scvrklá, kulatá. Pod naběhlýma šedýma očima měla bílé míšky, na nose světlé skvrny, na bradě velikou svislou bradavici.

Do svého nákladu se zapřáhala právě tak jako travačky.

Pomohla jsem jí postaviti se. Uzel si dala pozvednout, poklekla, ale povstat chtěla sama.

„Musím včil najít nohy sama,“ řekla.

Po cestě se rozhovořila.

„To si tak sbírám ty tříštečky, abych měla se při čem ohřát. Jsem sama a nic ničehož nemám k starobě. Dělat nic nemóžu a tak mne nihdo nechce. Syny mám dva, ti mne vyhnali, však ani oni tak ne jako nevěsty. Hdyž jsem dřela jako to hovado, tak mě měli. Měla jsem kozu, o tu mě připravili, měla jsem jalovicu, tu mi zas vzal druhé syn. Slíbil mi za ně jeden pět rénskéch, druhé dvacet. Však do Božího sódu nic nedostanu."

„Tak u koho býváte?"

„E, jsem u jednéch, mám tam v kótku jen ty peřinečky. Nanesu jim drvo na zimu, abych se mohla při nich taky ohřát, jestli mne tu Pánbůh do té doby zanechá. Ráda bych už šla do země, dlóho mne tu Pánbuh nechává. Ale jestli do zimy nebudu, jen ať si to s Pánem Kristem spalijó, ať si je spalijó," opakovala vzrušeně a zlostně. A ku podivu, kdykoli jsem na ni pohlédla, měnila uměle výraz obličeje, tvářila se velmi bolestně. A přece zlostnou, potměšilou starobu věstily ty bílé podivné skvrny na tvářích, ty nalité bílé míšky.

Na cestě k domovu potkala jsem známého domkáře. Přicházel jinou cestou, ale šli jsme pak spolu.

„Proč pak dělá různice, stará chlanila," pravil o stařeně. „Statek projedla, propila,

nic nedělala a toť jen synóm doma páše rozmíšky. Škoda s ňú slova tratit. S tó se nejlepši ani nedat do řeči."

„Pravda, hle, kde je pravda?" pomyslila jsem si. „I tam i tu! Kdo ji zná, kdo ji ustanoví? Projedla statek. Ale vždyť nikdo neprojí statku na jedno sousto, nevypije na jeden doušek. Ani jí nepřišlo a radosti z toho neměla. A proto má dnes zmírati hlady, trpěti v ústraní, v osmdesáti letech za večera místo odpočinku tahati těžká břemena a choditi za tmy sbírat třísky?

Nebo skutečně chudá hostina tohoto světa je tak lakotně ustrojena, že ztráví-li vše žíznivé rty v mládí, starobným se ničeho nedostane, a je-li kdo životu co dlužen, že i mu splatiti musí?

Ano, život je zlý věřitel. Nic nedaruje, i toho, co mu bylo násilně vzato, opět si požádá. A kolik úroků vymáhá! Slzí, kolik jich oči vyplakati stačí! Je přísný a neúprosný; toho, kdo sám se pod těžké, vysilující jeho jho nedostaví, s jízlivým úsměvem v záloze ponechává, hodiny volnosti mu odpočítává. Ale jaké je potom smrtelné a mstivé jařmo jeho! Je spravedlivý. Ale jaká to mračná spravedlnost! I vzpomínkami na dávno zašlé chvíle dráždí až tehdy, kdy má obět spoutanou, kdy ani oka již toužebně za minulostí pozvednouti

nelze, kdy je odňata i poslední síla: víra v nový život nebo v opakování."

Došla jsem domů za světlé tmy bezměsíčného večera. Hvězdy bledě zasvítily na světle šeré obloze. Hladový dobytek kdesi zabučel, cvrčci se rozepěli a odkudsi zazněl mladý dívčí smích. V jediném okénku jako jiskřička zasvítilo světlo kahánku. Má zlobná stařenka s bílými míšky, která statek projedla, sklesla snad nyní schvácena do svého ústraní na poslední majetek, na svoje peřinečky. Bohu zažalovala, v bezmocné žádosti po mstě chladnou smrt zavolala a život proklela za to, že jí do dávno vyschlé nádoby nenačerpal nového vína. A on stál nade vším, nad rozklenutou nocí, nad temnými horami, neviditelný, přísný a mlčelivý. Jenom naslouchal a pozoroval.

Mladý, pružný smích a lehká veselá slova zazněla nad dědinou.

„Zaslechl-li je," myslila jsem, „běda dívčímu zpěvu!"

6.

Jitro ve vsi je veselé. Vyšla jsem na násep. Vzduch byl pružný a chladný. Páry vycházely z čerstvě vyhozeného hnoje. Stáje a

chaloupky i stromy vrhaly chladné, zavlhlé stíny. Bosé ženy v jediné sukni scházely s náspí, vystupovaly uličkami. Plachty měly přes ruku přehozeny a dojídaly ještě cestou brambory nebo chléb. Družka volala na družku, dotazovaly se po práci, čekaly na sebe a odcházely po dvou i po třech z vesnice do polí. Malé košilaté děti vybíhaly před chaloupky. Světlovlasý, vysoký, jedenáctiletý hoch se zubatě zastřiženými vlásky choval malou holčičku v čepičce, stažené až na oči, a mladou bílou slípku na druhé ruce. Děvčátko rvalo snědou ručkou hlavu slípky, hrálo si s ní a nabízelo jí kůrku okousaného chleba. Sestřička jejich čtyřletá, v dlouhé učerněné košili, s rozcuchanými zlatými vlásky vyběhla z chaty a mnula si bílýma, kyprýma ručkama rozespalá očka. Nemohla prohlédnout, nemohla!

„Ty nejdeš do školy?" zeptala jsem se hocha-chůvy oděného v kostkované vestě.

„Ne, dnes jde Teryna."

„Vy se střídáte?"

„Ja! Jeden deň chovám já, druhé deň ona."

Byly to kolářovy děti. Na chalupě stálo napsáno: Václav Zima, kolář—Wagner. Pro koho to Wagner, ví Bůh!

Ve vesnici kdákaly slepice, protáhle po sté oznamoval jitro kohout. Na náspích chra-

stila košťata, ženy zametaly, ze všech stran bylo slyšeti i cítiti ranní čilý pospěch.

Přespolní děti přicházely do školy. Dvě malinké děvenky v dlouhých sukních a šátečcích na cíp zavázaných, zcela stejné jako dřevěné hračky, spěchaly drobnými krůčky ke škole. Přede mnou je rozpačitě ještě zdrobnily, šly tišeji a zamlkleji. Na zádech na provázku pod ramena spuštěny houpaly se jim stejné slaměné sotůrky na knihy se stejným červeným vymalovaným křížkem. Zašly daleko, než se osmělily i na sebe promluviti, sobě si co pošeptati. A krůčky dělaly stále tak malinké, jakoby hrachu sypal.

Za vsí stavěli tesaři dům. Jejich hlasité výkřiky nesly se daleko volným, laskavým jitrem. Na kvetoucí trávě za statky páslo se hejno hus, něžně si šveholily, tiše vypravovaly okusujíce keře plané srstky i rozkvetlé keříky červeného jetele. Starý černý houser, vysoký a nemotorný, držel svou tuhou šíji ve výši jako dřevěnou, jako pravý strážce. Dal znamení, spádem se rozehnal, rozkolébal své staré těžké tělo. I housátka i staré husy řadou se postavily a zase okusovaly jetel.

Po silnici jel na malém žebřinovém vozíku sedlák. Seděl kosmo na voze, který táhly dvě nízké žluté kravky, a pokojně si mě prohlížel.

Za vesnicí, na silnici, ve stínu starých jasanů, za velkými statky procházel se podnikatel Štipka, mladý dobrodruh, který zde stavěl komusi chalupu. Měl na zad naražený bílý klobouk „s pírem" a četl v zažloutlé knize, kterou na kvap z kapsy vytáhl a držel ji, myslím, i obráceně. Vypůjčil si ji prý od zdejšího studenta, aby vypadal učeně a ještě více mátl dívkám hlavy.

Kniha měla červený hřbet, na vrchní straně byly vytištěny pomněnky a růže a uvnitř nápis:

„Dvorný společník. Pravidla slušného chování, navedení i vzory k vyznání lásky, krátká barvo- i květomluva, předpisy k tajným dopisům atd."

Smekl svižně klobouk a řekl vážně:

„Máme překrásné ráno!"

„To vy zde stavíte?"

„Ano, a příjemno je zde! Ráno byla mlha!"

„No, když o počasí, tak o počasí," myslila jsem, „o jiném by bylo beztoho nesnadno."

„Den bude, myslím, horký."

„Den bude horký, ale les je zelený," odpověděl podnikatel úslužně.

Poptala jsem se, co čte.

Podal mi knihu.

„Je toho často zapotřebí v různých případnostech života!“ pravil a přejel si lehce ochmýřenou bradu, jakoby přejížděl plnovous.

Otevřela jsem maně knihu.

„Ve společnosti dam nemluv o věcech politických, náboženských a vědeckých!“ stálo tam.

„A proto,“ pomyslila jsem si a pochopila, proč mi povídal, že je les zelený, a opustila jsem ho.

Nad zelenými horami a údolími s kotouči bílých par, nad trávníky v rose se lesknoucími i nad alejí mladých nalévajících se třešní s šedorůžovými kmeny, po nichž chvátala celá procesí mravenců, rozpínal se nehluboký světlý azur s drobnými, jako pavučiny napiatými obláčky.

Obloha rozvírala všechny blankytné propasti, všechny krásy májového rána. Dva drobounké řídké obláčky pluly v blízkosti slunce. Jedlové lesy na horách zamodraly, sluncem osvětlené, ze třešní spoře vyhlédající stěny chaloupek zabělaly se vesele a jasně. Na cestách vodou napitých, zahnědlých vysýchaly včerejší koleje. Omoklá ustrašená kvítka nastavovala slunci svá deštěm ušlehaná líčka a na lukách nikoli v drobných rosných krůpějích, nýbrž v těžkých slzách na jazýčkovém listí třpytila se voda. Tu zableskla se modře ja-

ko lihový plamínek, tu žlutavě jako samo slunko, nebo se kovově žhavě zarděla, nebo se zcela zasněžila jako skleněné slzy na lampách před oltářem.

Stála jsem u posledního statku nad vesnicí na rozkvetlém palouku.

Náhle přiblížil se ke mně malinký hošík. Podobal se hříbku pod převislou čepicí, v dlouhých kalhotách, které si nad každou louží oběma rukama nazvedl. V ruce držel velikou pivoňku, přiběhl za mnou na luka a postavil se přede mne.

Čepici měl na půl hlavy staženou, sotva že mu oči koukaly. Oči měl veselé a dovádivé, nos široký a ústa rozesmátá. Sotva půl čtvrta roku mu bylo a takový byl malinký a směšný!

Díval se mi směle do očí a šermoval pivoňkou ve vzduchu. Pak se zasmál a zavolal:

„Kam jdete? Pojďte k nám!"

Vzkřikl to tak silným smělým hlasem, že jsem se až podivila.

„A kam?" otázala jsem se.

„Tam dolů."

„Čí jsi?"

„Nác Hampl!" vykřikl hoch, svalil se na břicho do trávy a kutálel se zúmyslně s vršku dolů, pivoňku vyzdvihnuv vysoko nad hlavu. Pak vstal a zahleděl se do středu květiny.

„Však má jen jeden lupen!“ povídal si, jakoby mne tu ani nebylo, ale hned sebou pohnul, jakoby ho myšlénka ozářila, a pronesl s vědomou jistotou:

„Kdybyste šla k nám, dal bych vám tu ružu!“

Hleděla jsem na něho všecka udivena. Takový malinký drobоučký otrhánek je to, jiné děti ani pozdravit neumějí, a on je již samá rozprávka. A pořád se usmívá, po ruce mi sahá, kabelku chce odnést, aby mne donutil jíti za ním.

Schválně jsem ho škádlila a nešla. On chvilkami na mne pozapomínal, kdykoli něco jiného upoutalo jeho pozornost.

Zpod chlívku u první chaloupky vybatolila se žlutá housátka.

Hošík se k nim rozběhl, jsa sotva sám větší než ona a volal něžným, zachvívajícím se hláskem:

„Housátka, housátka!“

Pak ke kterémusi z nich usedl, vzal je okolo krku a říkal ještě něžněji:

„Vilušky, vilušky!“

Housátka však zaplašil; když se mu zcela skryla, obrátil svou pozornost zase ke mně.

„Pojďte k nám!“ vykřikl opět tak silně.

„Kde pak zůstáváte?“

„Vedle Suchomelovéch, vedle kmocháčkovéch a pak dolů."

Hoch byl neodbytný i zajímavý. „Což dělat?" myslila jsem, „půjdu." Vedl mě zadem po polích.

Na ovláčeném poli rozséval rozsévač len. Plachtu měl přivázánu kolem šíje, kráčel odměřeným pravidelným krokem a pravou rukou rovnoměrně rozhazoval semeno. Jinde vyorávali první brázdu. Žena vedla pár silných kravek před pluhem, lichotila jim a tiše s nimi rozmlouvala.

„Pojďte, pojďte, milí!" slyšela jsem ji šeptati. Muž v kožených spodcích a ve vestě šel za pluhem v drobných střídavých krocích a volal:

„Pomalu, pomalu!"

„Koho pak to vedete?" tázala se mne malinká, tlustá a bezzubá babka. „Vždyť je to Nác Terezky z divokéch vajec!"

„Čí?" zaptala jsem se nechápajíc toho pojmenování.

„I to my jí tak říkáme," vysvětlovala babka; stoupla na chrást, který prve položila, a zavrávorala. „Ona má šest dětí, přinesla si je ze služby z každého města jedno."

Chaloupka Terezčina byla poslední ve vesnici, již zcela na svahu údolí. Žila tam v malé světnici v podruží.

Pod okénkem dřevěné chaloupky rozkvetl keř fialově rudých pivoněk. Hošík vítězně otevřel přede mnou malá dvířka, vysokou travou zarostlá, a vedl mne ke vchodu. Na prahu stáje, nad níž byl také zavěšen laciný tištěný obrázek sv. Leonarda, vysoko postaveného nad stádem bravu a skotu, prala malá ženská s křivýma nohama. Byla z těch lidí, kteří připomínají svou chůzí kachny. Měla krátké, neohebné nohy, silná ramena, tučné rty a malá přivřená očka i hlas, který vychází na plocho celými ústy.

Promluvila, chtěla se usmáti; avšak těmto tvářím nedaří se úsměv. Vyjde vždy z toho zděšení.

„Tak včil jděte dál!“ řekla a vedla mne do světnice.

Vysvětlila jsem jí, jak sem přicházím.

„To je takové duch nedobré!“ řekla o svém hochu vlídně.

Prala prádlo mladému učiteli vdovci.

„To já si tak přivedělávám, jak móžu.“

„Kde máte druhé děti?“

„Tři só ve škole, jedno chodí do fabriky a ta jedna slóži v Olomouci. Což s nima? Lidi mi dost říkali, abych ju do té služby nedávala, že to dovede jako já. Ale což móžu děti napomínat, řeknou mi sama taková. A pak já ještě dnes za sebe nestojím!“

Pohlédla jsem na ni. Nesmála se. Zcela vážně to o sobě povídala. Ústa měla otevřená dokořán. Hošík se rozdováděl.

„Mám' s tím trápení!" pravila. „Na jednom lůžeti musijou ležet. Když je položím proti sobě, tak se to kope, když podlivá, tak se to škrábe. A nihdá to není dobry."

„Šest dětí máte?"

„Šest, hromádka. No, není toho tak moc. Ale když jsem nihdá nebyla vdaná, je toho přece dost."

„No víjou," řekla Terezka a pomydlila na ploché dlani prádlo. „Byl to také nějaké zlé duch, jako tento. Toť se ví, že je po něm. Moje děti só každé jiny barvy. Jednu, tu sedmiletou, mám takovó městskó. Jen rohlíčky a cukrátka by jedla. Do syrovačné se jí nechce. Ta zas..."

Vstala jsem. Z beztvárného hlasu Terezčina bylo mi nevolno. Velmi snadně pojímala život. Hleděla na mne zcela spokojeně ústa majíc rozevřená. Líbilo se jí tak patrně, jak to vše zařídila.

Vyšla jsem. Zdržovala mne, ale nezůstala jsem. Za rohem chaloupky za chlívy sedělo asi sedmileté děvčátko na zemi a hrálo si s třískami.

„Čí to je?"

„I má, to je ta městská, jak jsem včil povídala.“

„Vždyť jste řekla, že je ve škole!“

„Já zapomněla, je teď špatná, má jakousi bídu, ty mozary, tak je doma.“

„Tys nemocná?“ zeptala jsem se dítěte. „Pohlédni na mne!“ vyzvala jsem ji. Pozdvihla poslušně hluboce skloněnou hlavu. Její bílé líce zahořely horečným ohněm a oči, smutné, ohromné, temně modré dětské oči, modré jako letní noci, pohleděly na mne zdlouha. Sáhla jsem jí na čelo. Bylo žhavé.

„Vždyť má horečku, vezměte ji domů, proč ji necháváte sedět na zemi!“

„Dyž chce!“ řekla a poručila dítěti, aby vstalo. Děvčátko mdle vstalo, přišláplo si sukénky, zavrávoralo a rozepiatýma ručkama udržovalo namáhavě rovnováhu.

„Co je ti, děťátko?“ zeptala jsem se. Chtěla promluviti, ale nemohla již. Zasípala a ukázala na bílý, odhalený krček.

„Vezměte ji domů!“

„Běž,“ poručila jí. A dítě uchytávajíc se za dřevěné stěny stájů, poslušně šlo do světnice. Těžce a namáhavě chytalo dech a v hrdle jakoby se mu cosi vařilo.

„Vždyť je těžce nemocná, opatrujte ji,“ řekla jsem Terezce.

„I nešt, šak ono to vynde!"
Odešla jsem.
Dva dni po té o poledních nahodile jsem zaslechla, jak chalupník, udavuje se při tom prosnou kaší, pronesl, že ta malá holka divoké Terezky se udusila a že matka šla do města k panáčkovi „pohříbek popravit". Vzpomněla jsem si na poslední pohled hlubokých, horečných těch zraků a ustrnuta nevysvětlitelným tajemstvím posledních hranic, připomněla jsem si, že ona již odtud odešla a poznala jejich úžas. A týž pocit zmocnil se mne jako v dobách dětství, kdy smrt byla mi jen lehkou vycházkou za pozemské brány ve světlou zahradu, stará lítost, že jsem po ní těm, kdož mne předešli, neposlala pozdravu. Lítost tak lehká jako když někdo šel do města a nevzal napsaného listu na poštu. Vzpomněla jsem si na starého šindeláře, který ještě dopoledne okrajoval pod kolnou z jedlového dřeva šindel, který odešel od dopolední svačiny s nohama pokleslýma a odpoledne poslal si pro lékaře i pro kněze a celou noc zvolna umíral; a i tu starým návykem přilétla ona dětská nesplnitelná touha, vzkázati něco za pozemské brány; ale vždyť i my dojdeme a samy vyřídíme, napadlo mne v konejšivém utišení, a přála jsem malému děvčátku Terezčinu, že bez starostné tíhy odešlo dříve,

než by pykalo za to, že jeho matka myslí až příliš prostou tak lehce pochopila život.

Ale i tu jsem zašla dál. Řekla prý prostě: „Nu, nechť si ju Pánbůh vzal."

„Ano," řekla jsem si nyní, „ona smí tak snadný vidět život, jeví-li se jí tak prostou, neztíží-li jednoho ani druhého tíseň závažného účelného přemítání, hádání i ve tmách hledání. Její chudá mysl nerozbrázdí ani na krok vesmírných zákonů. A smí pojímat tak lehce život, proto že i snadno pochopila konec jeho, poslední bod, nelaskavou smrt."

7.

Vyšla jsem si za vesnici k lesu. Mladé jedle stály, temně vroubeny bledě zeleným krajkovím mladých haluzek; modřiny sotva zachvívaly zelenými vlasy a jemně, lehounce i nízko je spouštěly.

Louky barevně rozkvétaly. Vysoko zdvihal hroznovité květy lepkavý kohoutek a kopretiny bílé hvězdy.

Na poli nad lesem okopával brambory asi sedmdesátiletý stařec s tváří jaksi změklou a pokornou i navyklou tvářit se poníženě.

Jakmile mne uzřel, zanechal práce, popošel až k loučce a zahovořil. Šaty měl šedé,

ale zažloutlé sluncem a praním, a nohy nad kotníky modrými hadry ovázané.

Usedl na mez, projel všemi prsty začernalé mozolné ruky kvetoucí trávu a takovým hlasem, jakým se modlí předříkávači v kostele, pronesl:

„To je včilka radost s tím kvítím. Však tu byly právě družičky trhat na slavnost božího těla a tak jsem jim povídal, že jim to kvítí ještě zvadne."

Vytrhl nízko při zemi vyrostlý kvítek světlemodrý rozrazil, a řekl:

„To je tuze dobrá bylinka! Však letos v zejmě se jedna žena tuze rozstonala. Hledali to po všech chalópkách a nihde to nemohli najít. A včil, včil si toho nihdo nevšímne!"

Nad lesem po silnici šel řídící učitel s knězem. Doprovázel ho k městu.

„Tamhle jdó panáček!" povídal skroušeně stařec. „Só také jakési nemocné. Oni só tuze tlusté, tak nemožó déchat. Ale chytré só. Všechno vyléčit dovedó. Slípky bagóny, i když už je to na pojití. Však měly kmotřenka bagounka, už dodělával. Poslaly panáčkovi flašu smetany, a panáček říkali: ‚Dáme mu prášek', a za deň bylo dobře.

I tak módří só. Všechno přezvijó. Já měl děvčicu v Němcích u bratra. On si vzal jed-

nu vdovu, však měla hospodu, ale byla jiny víry. On přestópl taky na tu víru, na tu, co se nepatři bét, a byl pak horši než ona. Panáček se to dověděli a hned přišli: ‚Vezměte si tu děvčicu, budete za ňu odpovídat, až přindete před trůn božský, jaké budete mít hřích!‘ Oni sou tuze, tuzinko přeučený!“

Popošla jsem k lesu.

„Pěkně ty stromečky rostou až milá věc,“ pravil stařec. „Hle, těmto říkáme březy a tu těm dřínky,“ dodal přejížděje rukou po svislých větvích mladých bříz a modřínů.

„Kde je nyní vaše dcera?“

Stařec zakýval kvapem z veliké ochoty.

„Však! Na druhé téden v úterý se vdává!“

„Koho pak si bere?“

Stařec neodpověděl. Nevím, neslyšel-li nebo odpovědět-li nechtěl, odvrátil se a okopával dál a vybíral ze země vykopaný žebříček a bodláčí.

Po nepokojném, rozbrázděném nebi rozpínal se ze široka vysoký, světle šedý mrak.

„Ten lehce přepluje,“ pomyslila jsem si a vešla do lesa.

Byl to les selský, velmi pomíšený. Všechny stromy tam rostly, jakých má rolník zapotřebi i k náčiní i k topení. Mladé bohaté jedle jej otevíraly. Na mýtině stál o samotě vysoký starý, usychající smrk s polosvislými větvemi.

Všecek zčernalý rýsoval se na šedém nebi. Pak ztratila se pěšinka v houští mezi tenkými, ve větru se potácejícími kmeny bříz, vyrostlými vysoko i chtivě nad mladé habří i bučiny. Kdesi zaduněly temné rány sekyry do kmenů, a na chvíli zase šumivé těkavé spění pily v mladé pně.

Sešla jsem po zvuku na dno rozmoklého úvalu. Zde mezi spadalým, na prach uhnilým listím váhavě prodíral se zcela temný, nikdy světlem nepolitý potůček. Zachytávala jsem se za větve stromové, uklouzávala po uhnilém listí. Nárazy se blížily. Náhle, v hustém jedlí nade mnou cosi zašumělo. Jako těžké kapky dešťové zdálo se to být, ale tam na výši na rovině, kde se zase v pravidelnějších čtyřstupech jedle rozestavily, spadly bílé jako hrách velké kroupy, o zem zapleskly, odrazily se a poskočily i zabělily se na temném mechu.

Došla jsem až tam, kde se smrtelně zachvívaly umírající stromy; podivný obraz se mi objevil. Uprostřed malého lesního paloučku, na dlouhém, ale nějak jako probořeném koni s oteklými klouby i ohonem visutým, až na zem sahajícím, barvy shnilých jablek, s mokrou, v pramenech schlíplou hřívou, seděl malý přihrblý člověk v režných šatech s hlavou téměř v ramena vraženou. Jeho obočí by-

lo zachmuřeno, jeho brada byla kostnatá, čtverhranná, široká.

Postava to bylo podivná, i dávné pověsti připomínala.

Před ním dva mladí hoši k zemi přihnutí přeřezávali kmen mladé břízy. Pila šuměla v čerstvé ráně, a strom se od vrcholku mámivě jako v opojení smrti zachvíval i omdléval. Náhle bolestně zachrupala poslední neodtržená část, zlomila se poslední pouta zahynulého těla, a strom sklonil se k zemi, jako by v měkké koberce padal, zvolna pokládal svou plnou kadeřavou hlavu, se závěsy šedozelených plodů. Dopadaje pištivě zašuměl a na plocho položil svoje uvadlé, spočinulé lístečky.

„Jen dál, jen dál!“ téměř zazpíval přihrbený muž a ukázal ohnutou, tlustou lískovou holí na vedlejší kmen a kázal i ten hochům porazit.

„Však na valacha dnes musím vykácet!“ pravil pošklebuje se.

„Co pak jste dali za něj, pantáto?“ zeptal se šišlavě jeden z hochu, jemuž scházely dva přední zuby. Oba jali se podřezávat bílý skvrnitý sousední kmen mladé břízy.

„Jedenadevadesát rénskéch i s chomótem,“ pravil pyšně jezdec; pobídl zbědovaného koně a projel po mýtině.

„No, kulhá pěkně!“ řekl šišlavý hoch.

„Za stovej banknot byl by na prodej i s hospodářem,“ tišeji dodal jeho soudruh.

Hospodář se vrátil.

Kroupy, které stále jako hravě otloukaly napiaté větve, začaly padat hustěji i postříkaly bílými tečkami celou zem. Vzduch stydl v jejich ostrém dešti. Ale ani tak nezůstalo. Nejprve se s deštěm pomísily, pak zcela ustaly a bohatý letní déšť rozvlnil, znepokojil a rozechvěl les. Zablesklo se modravě a zadunělo velebným ponurým hřímáním. Schovala jsem se pod ploché větve široké jedle. Těžce zašuměl déšť v mladém lese a v jeho bělavě šedém závoji zapletena padala nová zaťatá bříza. Tu i hoši ustali v práci a podivný jezdec dal se na cestu.

Kapky jako korále zavěšovaly se na větve a jako šňůry slz padaly k zemi.

Sešla jsem zase ke kraji lesa. K mýtině, kde stál vysoký smrk, přijížděl jezdec. I starce, který prve okopával brambory, jsem zde uzřela v pytli zabaleného, promoklého a přikrčeného pod keřem habrovým.

„A pantáta, už só doma!“ volal na jezdce.

„Spravedlnost, slepá spravedlnost!“ odpověděl jezdec s vysoka. „Přechmátla se, nahlídla to!“ dodal a kolíbavě dojel až ke schnoucímu smrku a zastavil se.

„A což ty, brachu milá, vskutku doděláváš?“ zeptal se ho. „Já vlastníma rukama tě postavil, jako bratra jsem tě měl rád a ty jsi se takhle zpronevěřil! Snad už tedy nehyneme spolu? Nebo po mně ti bylo tak teskno?“

V tu chvíli zase zamodral se nad mýtinou blesk, prudce zahřmělo a dešť se spustil silněji. Ale ani sešlý kůň, ani přihrbený jezdec, ani chorý smrk se v otrlosti své již nezachvěli. Váhavě, pokulhávaje zadní nohou, nesl bývalý rumařský kůň nového svého pána k domovu, všem nehodám uvyklý klonil nebohou hlavu a šel tak, jako by ani bouřky nebylo.

„Jde z vězení,“ řekl mi stařec, když zmizel jezdec. „Hospodář! Dodělal, a sám krov si zapálil, ale dobyteček prv odvázal. Lidi viděli dřív běhat dobytek po vsi, nežli vyšlehl plameň, prozradilo se to a tak si poseděl. Teprv včil přišel dom!“

„Proč dohospodařil?“

„I tak! Z kněh zdivočil! Taková lejstra čtl o saméch lópeživéch vraždách, a kdo ví, co si z toho domejšlel. Vzpomněl si a začal bórat zdi. Chodil s klíčem, ťukal po stěnách a kde to dunělo, tam boural. Poklady vyhledával. A pak zase sklep podemlel, div že se mu stavení nesesulo. Tak to s ním dodělává. Syna dal študýrovat na lékárníka, ale také

špatně pochodil. Zkóšky só tuze vysoka, přelízt přes ňu nemóže a teď dál už není z čeho trávit. Poslední les táta kácí napořád, tak Pán Buh ví. Manželka jeho se práci tak říkaje vyhýbá a Adum už se taky na ně nedře."

„Kdo pak je to Adum?"

„I to byl jeho bratr, hospodářův. Všechno udělal, poklidil, spravil a zůstával v chlívečku na vejměně, pohromadě s husou, slepicí a kočkou. S nimi rozprávěl, kůrky jim kousal a tím je krmil i, povídají, pohádky že jim vypravoval a ony že mu jako lidi naslouchaly. Na zimu pás ve Volšově krávy. Jmenoval se Martin, ale to děti mu dali to jméno, a to mu zůstalo. Běhali za ním a volali: ‚Adume, Adume, Bůh se hněvá.' Tak dlouho ty krávy pás, vždycky měl pytel přes sebe, až tam umřel. Teď tam říkají u Aduma."

„Pršet přestává," řekla jsem a odloučila se od starce. I on vyšel, pytel odhodil a vystoupil ke svému políčku.

Dešť řidnul, slunce vysvitlo, a nad horami v necelém půlkruhu zklenula se barevně duha.

„Boží duha," prohodil stařec, „na tři dni předpovídá. Jak je dnes, tak ještě zůstane tři dny a tři noci." Pak se shýbl a cosi mumlaje o mokré půdě, jal se okopávat.

Šla jsem k vesnici. Daleko před sebou viděla jsem na rozmoklé silnici ubohý obraz „zdivočilého hospodáře".

Jel, co chromé nohy koňovy stačily, těžce ale vítězně. Bůh ví, jakými lejstry si hlavu pomátl a co domníval se v sobě viděti, ale nadnášel se jako potulný rytíř, a ani ho nenapadlo, že by v něm kdo viděl někoho méně významného, tak se z vysoka nadýmal jako churavý holub. V duchu snad trpěl tím, že nezná tajných znamení duchů, která by mu odkryla dávno uchystané štěstí, a zapomněl, že je sotva najde, nebude-li jich hledati v prostém znamení práce.

8.

Přišla jsem domů a zůstala v kuchyni, abych se ohřála. Rychtářka přivedla tam asi třicítiletou vesnickou ženu s bosýma, opatrně stoupajícíma nohama, v šatech v celku, v sukni u života přišité. Tvář její měla nemilé tahy i výraz, byla samá nepravidelná prohlubeň. Rty měla široké a odulé jako mívají stále uplakané děti, nos baňkovitý a vypuklé tmavé oči. A ve vzdorovitě vypuklých očích leskly se jako korály veliké slzy.

„Tak už to jistě bude? Není pomoci?“ ptala se jí šeptem zvědavě rychtářka.

„Ten tatínek, já nevím, co nám to dělají! Včil se vymlóvají, že s náma nemohli být živ! A což jsme mu ubližovali?“ zaplakala žena, a slzy prve neskanulé vylily se po tvářích.

„Proč pláče?“ otázala jsem se.

„Tatínek se jí žení!“ odpověděla za ni rychtářka hlasem, v němž mluvil tlumený výsměch starému ženichu i lítost nad dcerou, proto nešťastnou.

„Koho pak si bere?“

„Mladó, no chodila se mnó do školy. Jen o pět let je starší než já. Já se jim, milá pajmámo, nabránila a nic naplat. Ale maminko jí neřeknu a neřeknu!“ mluvila dcera v bučivém pláči, zaskučela ke konci a nové a bohaté slzy, veliké a všecky jako skleněné korály se jí sypaly nestírané po tváři. Její nabotnalé rty ještě nabíhaly.

„Mluvila jsem s jakýmsi starcem; kopal u lesa brambory a také vypravoval, že se mu bude dcera vdávat!“

„U lesa, u Lupěného; no, to je její otec, starý Julek. Býval na faře slouhou. Ten umí strojit! Vdává třetí dceru a se všemi se mu tak podařilo. I ty obě starší jsou čistě vdaný,“ vysvětlila rychtářka.

„Kdyby on jí všecko nezadal! Ale všecičko. I chalópku i peníze, všecičko dostane!"

„Ale jděte!" podivila se panímáma a až k její líci přistrčila svou udivenou tvář. „Nepomyslela jsem, že to tak dovede! To je, pane, to je jeden!"

„A jen se na ňu lépá! Haninko sem, Haninko tam! A já myslila, že zabráním a že zabráním."

„Milá brachu," řekla rychtářka, „já říkala: Nelam nic na ruce, potom to zlomíš na koleně. Ale nevěřilas!"

V kuchyni se tmělo. Z otevřeného komína tiše padaly jiskry. Ženy umlkly. Venku zaštěkal Nero, černý, hladový pes, který nenáviděl každého, kdo měl v ruce hůl.

Do kuchyně tiše vešla o hůl se opírajíc vysoká stařena, asi osmdesátiletá, hubená, až na kost vyschlá. Byla bosa; na sobě měla jedinou modrou sukni, těsně přimknutou k vyzáblým nohám a mužský kabát dělnický, zedřený, v pase převázaný modrým odtržkem jakéhosi hadru; hlavu měla malou, podélnou, bradu tenkou, jako hrot člunu vyčnívající a nos, v oblouku téměř k ní dosahující. Nedobrý byl, čarodějky v pohádkách připomínal ten zjev.

Pozdravila, ale nepromluvila, až zrak její rozeznal v šeru, kdo je přítomen.

„Doslechla jsem,“ pravila hospodyni, „že vám přísada přebévá, tak jdu kdybyste nám nějakó přenechali.“

Hospodyně jí přisvědčila a přislíbila.

„Domlouváme tu svajbu!“ promluvila hospodyně. „No a co vaša Maryša, jak ta je spokojena? Ani není nic slyšet.“

„Což ta!“ odvětila stařena. „My ani nevíme. Ještě jsme spolu ani pořádně nemluvily. A hdy taky? V neděli jde člověk do kostela a ve všední deň je jako přetlučené!“

„No, nezamlóvéte!“ pronesla chytře hospodyně.

„Nevím, dobře jsme se tuze nerozešly. Ona je slabá na práci, váhavá v těle, myslela, že si polepši; toť se ví, nemáme toho tolik, ale spravit se to přece musí. Chlapce svyho si vzala, toho jsme se ptali, tak povídá, že je to jedno.“

„Po náhléch věcech nic nebévá!“ namítla hospodyně a ke mně obrácená dodala:

„Jednu neděłu nebožku pochoval a druhó měl všecky ohlášky!“

„To se brzo potěšil!“

Stařena přešla po jamčité podlaze kuchyňské a usedla k peci. Chtěla se domluvit.

„To je tak, milá pajmámo,“ řekla mi, „ona nebožka mu Maryšu sama vyprosila, aby se ho nebála. Věděla, že tak bez ženské nezvo-

stane. Tři dni před smrtí si ju, jako tu mó dceru, zavolala a povídala jí: ‚Maryšo roztomilá, pěkně tě prosím, chtěj ho! On mi pěkně slóžil a já už musím umřít.' Jak umřela, tak hned přišel a za tédeň byla svajba. Panáček v městě se divili. ‚Vždyť jste teprve ženu pochoval, to jste aspoň tři neděle moh počkat.' Tak Maryša mu to všechno vyložila a on se pak ptal: ‚Je-li pak to ta, co si tvá manželka vyvolila?' Je pré!"

„A proč mu ji vyprosila? Což je tak zlý?"

„No, né-é! On je služitelné člověk, je šikovné k lidem, šak on pulbýruje, ale jak ho napadlo pít, tak pít. Svalil se a byl pryč. A když se z té tíhoty probral, tak ju nebožku pobil. Však ona povídala, když umírala:

‚My ručičky roztomily, taky jste mne někdy pobily a já vás přece mám ráda.'"

„Jeden deň všecko rozbil!" připomněla hospodyně, „a druhé deň to zas lípal. I obrázky po stěně pobil!"

Stařeně se toho zdálo mnoho. Musela se nějak zetě zastat.

„On je taky jindy jinačí. S nebožkó byl na čtrnáctý rok a ona jednó neupekla chlib. Však ona na něho taky sakramentila. Tři léta s ní strávil v nemoci. Ani z lůžete nevstala. On všecko sám poklidil a popravil!"

Hana, jako by se probudila ze svého strnutí, také promluvila:

„Ale smrt na ňu oba volali. Ani dočkat se jí nemohli! Hned z jara pořád pošókali a říkali: Už to nějaky bude, ten březen ju vytáhne, ten ju jistě vytáhne! A ona div mu nevydržela do svatého Jana půlročního."

„Dyž mu ani ten krapítek kořalky nedopřála!" namítla stařena. „Sotva vypil dvě čtvrtky, už za ním letěla."

„Ale po dobrotě! On sám říkává: Žena je žena, a má dávat na muže pozor, to je její povinnost. O to nic. Jen ho prosila: ‚Hanesku, pojď dom'"

„A šel?" zeptala jsem se.

„Jak hdy! Něhdy šil, něhdy taky ne. A jednó ju vytrestali. Bylo to v mrazech. On šil ke Kubíčkovi v pantoflech. Ona za ním přišla, zvostala u dveří, nehébala se. On jí prv dával připíjet. Ona že ne, aby šil dom. ‚Vohrál bych tě!' vykřikl a ten tam po silnici k městu a bos. Ta za ním letěla! ‚Hanesku, zlaté Hanesku, nedělé mi to, budeš maródné, zavezó tě do dolénka!' křičela. A Hanes to oběhl po polích a zase seděl u kořalky. Jindy zase jinačí jí provedl. Něco měli doma, nějaké mrzení. On měl zaděláno na chlíb. A dyž ho pořád vadila, tak se sebral, utek do hospody a nechal těsto překysat. A pěkně ho

musela pak prosit, sama nevěděla, co s tím. Dyž se nevadila a zase zloščó na něho nemluvila, tak celé deň on ničehož nedělal, jen chodil s rozsvícenó lóčí po chalupě, až na půdu a do chlívků vlezl a pořád hledal. Až ji přešlo trpění a zeptala se ho, co hledá. ‚I včil jsem to našel! Tvó řeč jsem hledal, tvó řeč!‘ řeknul.

„A jak to?“ otázala jsem se, „že právě ji mu vyprosila, což věděla, že ji bude chtít?“

„Vijó, já mám tu víru, že ona měla vědění, že on má nápad na Maryšu, a tak mu k tomu dopomohla!“

Vrátily se dívky od poklízení; i mladý hospodář se vrátil. Ženy se pohnuly. Mladši dívka, malá, ustaralá a bezzubá, s napiatou pletí na tenkém obličeji, obešla k uplakané Haně, štípla ji do zápěstí, přitiskla se k ní, až do tváře jí pohlédla a řekla:

„Tak co, stréc se ženijó, to nebude ani za dva pátky tolik svajby!“

Hana jako by jen na to čekala, prolila zase mnoho náhlých slz, jako by je těmi slovy ze studně načerpal, zaškytala hlasitě a vyšla z kuchyně.

Stařena vytrousila se za ní.

„Uderř, neuderř, všude to bolí!“ řekla mezi dveřmi přímíc své staré tělo; „celé deň jsem

jabka kopala a div, že jsem si k tomu nesedla na stoličku jako Nác Navrátilů. Maryša si polepšila, ale já si staré tělo deru!"

„To je jedna!" prořekla o ní rychtářka a pohrozila za ní, sotva že dvéře zavřela. „Nemusily ho vábit. Ještě za nebožky mu vzkazovaly. Manželka si ju vyvolila!" opakovala posměšně.

Rychtářka vůbec, jak jsem později poznala, v každém hledala přetvářku a lež. Všem do očí svědčila, ale nikomu nevěřila, všude, kde mně ani pochybovat nenapadlo, ona objevila podvod.

Přijde třeba stařeček, chvěje se, hlavu má holou jako vejce, na bradě několik bílých štětinek, tři žluté uloupané zuby sedí mu opuštěné na jedné straně dásně do vnitřka nachýlené, má ženské střevíce na boso a modré, kolem kotníků ovinuté hadry na nohou; opuštěný je „jako ovce", jak tvrdí, ale ona ho nenechá na pokoji: Vlasy prý si dal strhnout, aby vypadal starší.

I na hubenou stařenu tolik toho věděla, že se to nejen skutečnosti, ale ani výmyslu nepodobalo. Celý z jádra utvořený svět to byl. Shlukly se pomluvy, léta je ještě převrátila, rychtářka vše v jedno slila, nakrášlila a lidem předkládala radujíc se ze svého díla.

„Maminko, nechte toho!" napomenul ji syn, vážný, mladý, samotářský a stále zahloubaný hoch. „Jsou to klepy."

Rychtářka se rozpačitě usmála, ale okamžitě se vzpamatovala a uškubla se na syna:

„Klepy! Jaky klepy! Už za nebožky rok za Maryšó chodil."

„Koho si to vzala její dcera?" zeptala jsem se.

„I to je takové světem proběhlé člověk. Deset let byl zavřené na Mírově. Někoho zabil!" odpověděl hospodář.

„V hádce?"

„Ne! Zabil s kamarádem nějakó ženskó na chodníku v polích, ale jak to bylo prach kořenně, to nikdo tu neví."

„A oženil se?" užasla jsem. „Vraha chtěly?"

„A ještě co se jich hlásilo! Všechny ho chtěly. Přišel ze světa, řeč měl takovó lichotivó, udělal polovic práce a dvakrát tolik řečí, a všechny si ho oblíbily. Mladé holky se na něho jen lípaly. Nebožku bil, co v ruce měl, tím do ní bušil a za téden byl ženaté poznovu."

„Chodívá sem?" ptala jsem se.

„Taky sem chodívá," řekl hospodář. „Umí dělat košťata, to si ho tak jednám. Řeknu mu, aby přišel! Máme poraženy březy."

Po večeři vyšel hospodář na násep.

„Kam ideš?“ otázala se ho matka.

On již nezaslechl.

„Proto nerad slyší co o kom povídat, že se bojí, aby mi o něm nedonesli. Jak já vím, že jde za Francinó! A ať si nemyslí, že mu všecičko zanechám, svoje si prodám, ať si dělá, co chce. Smrti radši přivolím, než tomu. Taková ohnutá, takhle chodí přihrbeně, na vrch má po módě šaty, ale košilu mají všechny jednu dohromady. A matka pije kořalku. No tak. Jaká móže být dcera! Je taková jako je matka, a tu mi chce přivésti do stavení. A tuhle jsem byla ve sklepě, co máme přes silnici. Francina šla kolem a myslijó, že pozdravila? Ne. Ani tak, ani tak. Počkej!“ zahrozila za ní v myšlenkách rychtářka pěstí. Když vypravovala, chvílemi probleskovala v jejích slovech lítost, chvílemi zlost. Slzy se zatřpytily, ale jen oči jimi zvlhly a znovu uložil se kolem rtů napiatý rys rozhořčení.

Odešla jsem spat.

V mém pokoji pod pianem, podobným špíži na mouku, s vytrhanými strunami, dobývala se myš. Pod okny zaštěkal malý rezavý pejsek Šula a hned za ním zuřivě rozštěkal se hladový černý Nero, a oba, vydrážděni tímtéž podnětem, štěkali až do půl noci.

Hospodyně bloudila po stavení. Světlo hořící louče zakmitlo se tu i tam a osvítilo i okno mých dveří.

„Pajmámo!" povídala. „On ještě není doma. A samy jsme tu v celym stavení. Pacholek pryč, dívky pryč. Kdyby někdo přišel a práskl nás sekerou do hlavy, tak je po nás. Nebo dyby se odvázal ten kuň některé, může utýct."

Došla si až ke mně pro účastenství.

„A potom, no nemám se zlobit? Co já na světě mám? Nic! Jen to dření. A ještě mi řekne: klepy. Ale Francina sem nesmí, co živa budu sem nesmí. Já su z pořádnýho; ja pane, má maminka nás ke všemu vedla a já bych se měla na takovó lecjakó koukat. Já mu říkám: ‚Já su třicet let hospodyňa, ty máš ještě nové rozum. Ty se máš s maminkó poradit!' Ale ne. To ne. Ten Kanourků byl v Hradci, tam něco přehlíd, je tak neznalé jako on, a to ty noviny čítajó, v knihách leží, a měl by to všechno spálit! Dávali jsme dobytku jakživ celé deň do žlabu a jak dojil; budem to dávat zas. A to pré je ňáky novy krmení, chce pré si hovado odpočinót. Ne. Já ho nechám mluvit a dyž nekóká, tak přihodím zase jeteliny. Nebo ta luka. Třicet let jsem hospodyň a bylo to jak-

živ. Vzpomene si, nadělá stružek a hned je cejtit, jak je trávy míň! Taková meškavá práce! A luka zkazil."

Náhle hospodyně umlkla. Zahlédla na zdi svou sukni pověšenou, a myšlenky její spěšně jinam zalétly.

„A povídaly dívky," řekla, „Zefa je tu z města, přišla strojit svajbu a jenom bíly sukně s kraječkama žehlí!"

„Kdo je to Zefa?" ptala jsem se překvapena tím obratem.

„To je sestra nevěstina!" odpověděla hospodyně a vše, co tato vzpomínka jako mrak náhlým větrem přivanutá s sebou přivlekla, mi vyložila. Zapomněla na nebezpečí, i na syna se zlobit přestala, a zcela přenesena v jiný zájem odešla spat.

Ze dvora bylo stále slyšet vytrvalé štěkání psů, a když jsem zhasla a ztišila se, myška si dodala odvahy a proháněla se po světnici.

Nemohla jsem usnouti. V mysli jako první slabiky nedořeknutých vět počínaly žíti osudy neznámých horalů a nedávaly mi spáti, jako by pootevřené rty chtěly pokračovati, leč neznaly věcí budoucích. Jak že před dvaceti lety třeba, i dříve, než jsem vůbec byla, již žili tito lidé, že stará rychta stála, že scházeli se sousedi v kuchyni s vyšlapanou podla-

hou, že si stejně stěžovali, i jiskry že tak padaly z téhož otevřeného komína. Vleklý, pomalý zdál se mi ten život. Zjevování jeho mne mučilo stejnou záhadou jako tajemství stvořených, v nedostupnou tmu pohřížených světů i pojala závrať z nikdy nezodpověděné, avšak v jednotvárnosti běžného života zapomínané otázky vlastního bytí.

9.

Z jitra druhého dne pršelo. Ale poněvadž silnice nebyla rozmoklá, bloudila jsem vesnicí toulavým, váhavým krokem.

Na pravo i na levo těsně podle silnice stojí domky. Silnice jako velké S položila se po stráních. Hned za rychtou do údolí mezi zahrádky prudce padala pěšinka k potoku, u něhož na bělidle, kolíky podepřeném, leželo polité sivé plátno.

Mimo rychtu po délce spěchá k městu císařská silnice, ničemu se neuhýbajíc. Do nedávna stály tu dva krásné památné stromy: třístaletá lípa, u níž bývaly pranýřovány kleslé dívky, a čtyřstaletá lípa, chlouba obce, rozkošatělý ušlechtilý strom, pod kterou v dešti se sbíhával a skrýval všechen v polích pracu-

jící lid. Před stavbou silnice byly bezohledně vykáceny.

Dvou vysokých bříz, jako živoucích májí, stavitelé ušetřili; ale pak se již rozbíhá silnice jen mladými, nestinnými jasany, mladšími nežli je sama.

Přes silnici naproti rychtě zvedá se stráň s domky rozházenými v zahradách. Malinká, dřevěná, prosvitná chaloupka, sbitá z prken jako psí bouda, všecka zčernalá s jediným křivým, malinkým okénkem, papírem slepeným, uchytila se nad rychtářovým sklepem. V ní bydlí „pantáta", to jest starý nádenník, předseda sdružené chasy, malý člověk s nízkou, jako ošatka širokou lebkou; v neděli chodí nastrojen v modrých, vojenských kalhotech, koupených od někoho většího a silnějšího, ale bosky. O svatbách a o hodech převléká se za ženskou a zatahuje cestu před svatebčany. V práci se vyzná i pracuje, ale rád si vypomáhá levněji. V noci dochází k rychtářovům na salát i na přísadu, a potřebuje-li si chlívek spravit, i přiříznuté prkno odkudsi ze tmy donese.

Hned vedle této chaty obrácena čelem k silnici, stojí jiná stará chalupa, tak podezděná, jako by ji jenom podstavil, aby se neviklala. Má šindelovou černou střechu a její zdi po délce mezi okny jsou krášleny tak

prostoduše jako bývá zdobena hrouda másla kuchyňským nožem.

Tam bydlí ve výminku vdova chalupnice s bledou vytáhlou dcerou, které se znechutilo selské živobytí. Po lepším toužila, do města zašla. Hocha svého řemeslníka ve vesnici opustila. Měla hezkou tvář, všichni jí lichotili, a ona vysoko zatoužila. Ani služba v městě jí nepostačila, chtěla povýšit, stala se švadlenou, ale roznemohla se. Vrátila se žlutá a denně scházela. Stávala někdy na prahu chaty. Měla nápadně klenuté čelo, modré jako zimou zachvívající se rty, černými kruhy ohraničené oči a vpadlou hruď.

Stávala tu celé hodiny unavená, nemluvná; nikomu na otázky neodpovídala. Matka její, černá, kadeřavá ženská s dolním rtem nádržkovitě vystrčeným, říkala, že je dcera maródná, uschlá, že od plic hyne, že ji chytlo „pchání" a všecko že se už najednou shledalo, a že se už brzo doklátí.

I nyní stála nemocná dcera před vraty a hleděla v neurčito před sebe.

Naproti jejich chalupě na dolejší stráni kolem domku kovářova stoupala stařena o holi. Jednou rukou přidržovala se o ohozenou podezdívku chalupy.

Zavolala cosi na jinou dívku, která nevidčna žala v zahrádce trávu.

Děvče vzpřímilo se mezi keři, ukázalo tvář od shýbání uzardělou a postěžovalo si na špatnou trávu.

„Tráva malá, já nedbalá, srp tupé," odpověděla jí stařena s mýdlově lesklým a bílým obličejem a hned na to rozhovořila se se mnou pokorným, vlídným hlasem. Vyložila mi, že si vymkla nohu; špatně se jí hojila, proto že ji nedala lékaři napravit. Bála se ho.

„Což je po tom dochtorování! Jednó jsem čtyřiadvacet rénskéch prodochtorovala a ještě jak na mne doktor křičel, a přece mi oko neozdravil. Řekl, jestli chci, že mi ho vylópne a vymeje, beztoho že jsem u něho jakživa vodu neměla. Tak jsem k němu s tó nohó ani nešla. Byla jsem ve Skále, ale ani to mi nepomohlo."

„Tam je dochtor, co dělá tyhle boláčky," řekla a odhrnula šátek se skrání. Měla skráně na pěti místech prořezané. I ruce ukázala pořezané. „Tam se jezdíme kópat!" vysvětlovala. „To nás jede plná fůra. Zjednáme si ji, dyž je nás víc nemocnéch, a tam nás takhle podřezají. To ty bečky s vodó jsou pak samá krív."

„To ovšem vám nemohlo nohu napravit."

„Inu, pajmámo, nenapravilo. Noha mi černá. Ono ani těm druhém není lepší. Ale hdyž je člověk zófalé, pomoc hledá. Dochtor, ten

nás lidí nepotřebuje, ani mu dost zaplatit nedovedeme. Ve Skále bere za tu kópel od jednoho jen čtyry šestky. Tuhle sósed taky tam byli. Spadli s patra a tuze si hlavu odrazili. Taková tíhota na ně padá. Sami nechtějí zvostat ve světnici, pořád se obávají. Ale taky, povídají, jim lepší není. Jen slábnó!"

„Jak pak taky? I tak jste tu slabí, ještě si dáte tolik krve ujíti!"

„Inu pravda, pravda! Nemáme tam jezdit, tresty jsou to od Boha, a trpět člověk má. Ale to je to, že na člověka taková mrákota chodívá, že si smyslí, smrt že si udělat musí. A proto pomoc vyhledává, aby neklesl, aby si tu bídu neudělal."

Soused její, vysoký člověk, s malinkou hlavičkou a nosem jako duběnka, vyšel na dřevěnou pavláčku své chaty. Měl smutné černé oči a utrápenou tvář. Líčil zdlouhavě svou nemoc, následek otřesení mozku.

„Už je mi drahněji," pravil, „ale na počátku já se ani postavit ani narovnat nemohl. Co jsem já svolal svatéch jmen v ty první dny. Dyby mně někdo stovku na zem položil a řekl, zvedni si ji, já bych mu byl musel pěkně poděkovat a nechat ji tam ležet. Šedesát rénskéch jsem už prodochtoroval, ve Skále jsem byl, a všecko nic naplat!"

Stařena mne pozvala do světnice. „Však pajmáma v rychtě só nám kmotřenkó!“ připojila k pozvání.

Ve světnici bez podlahy s dvěma protilehlými okénky a velikou pecí stála postel s trochou nadrchaných peřin, odřený stůl s rozběhlými nohami a dvě staré židle.

Stařec, který okopával onehdy u Lupěného brambory, vařil cosi na ohni, pohlédl na mne, přívětivě zakýval a pozdravil svým kostelnicky zpěvavým hlasem.

Statná dívka s černýma ohnivýma očima, s černými, po městsku přihlazenými vlasy žehlila na prkně navlečenou sukni s kraječkami.

Pochopila jsem, že jsem se octla v domě nevěsty, o níž celá ves mluvila.

„Jste vy ta nevěsta?“ zeptala jsem se krásného děvčete.

„Ach ne, prosím!“ odpověděla uctivě mluvíc zcela jako městské vyškolené služky. „To je sestra!“

Hned poté přišla do světnice vyspělá, ale již nepříliš mladá dívka s nazlátlými vlasy a s obličejem zcela otci podobným, k nosu protáhlým, pokorným i nesmělým.

„To je nevěsta!“ řekla černovlasá dívka stále se čemusi usmívajíc a ukázala na sestru poplašeně se ohlížející.

„Mám jet židovi pro kořalku do městečka, chci-li si vydělat tři šestky!“ řekla nevěsta tiše. „Mám?“

„I jeď!“ přisvědčila sestra.

„A rychtářovum tam mám vzít ‚asekurac‘,“ dodala. Vstrčila bosé, našlapané nohy do bečky s vodou, otřela je a byla přichystána na cestu.

Zjev této nevěsty mne zklamal. Snad proto, že se slovem nevěsta pojí se vyslovená představa čehosi mladého a krásného. A tato nevěsta je bosa, otrhaná, a k tomu pojede židovi s trakařem pro sud kořalky. Zajímala mne však přece, proto že se ve vsi tvořily dvě strany a obě rozumovaly, je-li starý Kácel blázen, že se žení, nebo ne. A pak proto, že jeho dcera již tolik slz procedila, že by jimi pole svlažil.

Řídicí učitel, vysoký muž se splývavým plnovousem a výrazem tváře, který připomínal zamračeného berana, učitel na české škole, který svoje děti posílal do schulvereinské školy, potřásl dlouhou bradou, když mluvil o Kácelovi, a německým přízvukem řekl:

„Takový stařec by se neměl ženit. Já četl o tom knížky! Jen kdyby ke mně přišel“ (mluvil jako král na loutkovém divadle), „já bych mu pověděl a rozmluvil tuto hloupost všelikou!“

„Hano,“ řekla jsem nyní nevěstě, „není-li městečko daleko, půjdu s vámi.“

Hana svolila.

Zajela si pro prázdný sud. Daly jsme se na cestu. Hana nemluvila. Hleděla zamyšleně před sebe, a její oči dívaly se tak bázlivě a ustrašeně, že jsem se jí konečně optala, co ji bolí, bojí-li se snad svatby?

Sklonila hlavu a mlčela.

Dvě drobné slzy váhavě splynuly jí po tváři.

„Pánbůh na nebi ví, jak to bude...“ řekla bezbarvě a jako v prázdno.

„Bojíte se Hany, jeho dcery?“

Nepřisvědčila.

„Lidi nás rozvadili. Namluvili jí toho a ona myslí, že ji chci obrat!“

„Proč jí to nevysvětlíte?“

Mlčela.

„Je už vyplacená?“

„Je. Chalupu dostala sama celó,“ tiše odpověděla Hana a zcela se již odmlčela.

Jela do městečka k židovi; šla jsem zatím za ni zaplatit pojistné.

Pojistné přijímal sedlák z velkého statku. Vyhledala jsem jej.

Před statkem pracovali tesaři. Z opačné strany přicházel člověk, po městsku v odřené šaty oděný, s rezavým silným knírem pod

krátkým nosem, pohybuje se tak, jako by právě chystal se uletět.

Uviděl mne neznámého diváka a dodal svým pohybům ještě větší důležitosti.

„A vy sakramenti!" povídal nikoli zlostně, nýbrž z touhy ukázati tesařům svou nadvládu. „Jak dlouho se budete s tou prací ještě nimrat?"

„Má úcta, pane řídící!" řekl tesař a ještě cosi žertovného dodal.

Vešla jsem do síně statku. Nad svá léta vyrostlý, asi patnáctiletý hoch s ústy dokořán otevřenými, s vypouklýma nehybnýma očima a s ježatými vlasy vyšel mi vstříc.

Ptala jsem se ho, je-li hospodář doma.

Chtěl cosi říci, snažil se pozvednouti jazyk, ale nemohl. Vyrazil ze sebe takový zvuk, jako by se dusil a odběhl. Za chvíli přivedl odkudsi hospodáře, po vyjevených vlasech i podle podoby hlavy asi otce svého.

Sedlák zavedl mne do přední topené světnice, jejížto skleněné dvéře vedly do rohové a velice světlé jizby.

V druhé, patrně parádní světnici, stála vybledlá pruhovaná garnitura, koupená asi v licitaci po zemřelém správci nebo po vdově důchodního. Pohovka byla okrášlena dvěma háčkovanými, rozjívenými pokrývkami z bílé

bavlny, již několik let špinavé. Hned za mnou vešel do prvé světnice muž, jejž jmenovali řídícím, prolétl jí, vrazil do druhé, a za chvíli poté ozvaly se odtamtud plačtivé zvuky starého uplakaného pianka. Učitel začal několika jednoduchými akordy a přehrál mazurku dávno všechněmi salonními alby proputovanou.

„To náš pan řídicí hraje, prosím," pravil zbožně sedlák přepočítávaje peníze.

Za „řídicím" vešel do pokoje synek sedlákův, přehazuje hlavu se strany na stranu, jako by byla horká a bál se, že si popálí ramena. Řídicí dohrál, vstal od piana a lítal po pokoji, aniž ven pohlédl. Čistil si modrá skla cípem ohromného kapesníku, který visel až na zem.

Hoch hrál cvičení z první Prokšovy školy s onou bázlivou manýrou, která mění u začátečníka každou klapku v živou bytost, jíž se bojí, aby nějak bolestně nezakvičela nebo ho do prstu nekousla, až se jí dotkne. Nezdálo se, že hraje, ale že utrhuje, aby ho cosi za prst nechytilo. Řídicí chvílemi nesrozumitelně zabafl.

Sedlák v tu chvíli nechal počítání. Cosi nadpozemského ozářilo jeho tvář. Jeho bledé oči vyjevily se a přestal zcela dýchat.

„To můj syn hraje!" řekl dušeně, „to můj syn! To je muzikant! Figurální mšu už hraje, jen to břinká! Prosím!"

V té chvíli hoch chybil a tím, že pozbyl jistoty, chyboval znovu a znovu. Nebylo to již cvičení, byl to útěk tónů poplašených jako před bitvou. Učitel velel, aby přestal. Hned poté bylo slyšeti rány, které dopadaly na hlavu chlapcovu.

„To ho bije pan řídicí!" vysvětloval mi. „Jen víc, jen víc!" křičel obrácen ke skleněným dveřím, učiteli na povzbuzenou. „To on ho zbije," chlubil se mi, „až zůstane bez sebe ležet. Já sám mu domlouvám, prosím ho, že z chlapce chci něco mít. Já sám mu vyřežu až do němoty. A učitel musí taky!"

Hoch uhýbaje se ranám dopadl až k zemi. Poděšeně a vyčítavě pohlédla jsem na sedláka a vyšla jsem ze statku.

Hana již na mne čekala.

Nazpět ucházela cesta váhavě. Slovo bylo těžko nalézti. Věděla jsem, že Hana je zahloubána v záhadu své budoucnosti; vmyslila jsem se též v její postavení a roztesknila jsem se.

Když jsme již dojížděly se stráně k domovu, pozdvihla Hana hlavu a skoro neslyšně promluvila:

„Snad dybyste jí řekli, že já nic nechci, snad by... vždyť já..." zaplakala.

„Neplačte, Hano, povím jí to!" ujistila jsem ji. „Snad si dá říci."

„S Pánem bohem!" pronesla tvrdě beze slz, když jsme se loučily, a udržujíc rovnováhu v napiatých rukou, vjela na silnici.

Stařena, její matka, stála před chalupou.

„Bože, všechno kolem mne se vzmáhá, jen mně Pánbůh práci odejmul. Všechnu bolest bych snesla, jen dybych mohla dělat!"

„Hle," pomyslila jsem, „jinde usilují o zkrácení pracovní doby a zde nejen ona, nýbrž i všechny ostatní neznají většího zármutku, než že nesmějí do úpadu se dřít. Celý jejich život spěje za jedinou jistotou, že tím větší najdou odměny na věčnosti, čím více budou strádati zde. Přibírají trpělivě utrpení jako nákladu. Těm, kteří nepovažují práci za radost a za očistu, stala se věčnost nejistou; jejich srdce nejsou tak dětinně prostá, aby věřila, ani tak vysoká, aby sama hledala nové božství."

10.

Před svatbou byly u rychtářů denně schůze.

Hana dcera plakala stále své hrachové slzy a bránila se do poslední chvíle. Rychtářka

všechna vzrušena na ní vyzvídala a ještě ji podpalovala.

Nevěsta sama, ale bez ženicha přišla večer před svatbou pozvat rychtářku, svou kmotřenku. Rychtářku to urazilo. Čekala do poslední chvíle, ale když ženich nepřišel, na svatbu nešla. Vylezla do vikýře a hleděla odtamtud, jak se scházejí svatebčané, ženy v šatech z proměňavého hedvábí, od druhých zámožnějších vypůjčených, téměř žádná ve svých, ženich v černých koženkách a v černém krátkém kabátě, vysoký, statný, s tmavými, ještě neprošedlými vlasy, na šíji vysoko vyholenými. Byl asi pětapadesátiletý, ale nepůsobil dojmem stařeckým, jak ho celá ves líčila.

Když mu o svatbě vydávali nevěstu, oděnou v černé šaty, s věncem prostřeným po lesklých vlasech, těsně k hlavě přičesaných, stál utrápeně, jako by byl něco zlého spáchal. Nevěsta škytala na prsou svého starého otce, stojícího u pece v ženské zástěře. Starý Julek, bývalý farský sluha, strojil svatební oběd, měchačky ani z ruky nevyndal, ale škytal tak hlasitě jako jeho dcera. Pláč jeho podobal se pláči nad mrtvým; zdálo se, že dopadají hroudy na rakev drahého zesnulého, že nejde o svatbu, nýbrž o pohřeb.

„Húú, húú húúú!" ozývalo se světnicí naplněnou svatebčany.

„Toť bylo vydávání!“ pronesla některá dívka ve dveřích. „Nevěsta si vlezla s tátou za pec a vidět ani slyšet nebylo nic!“

Když vyšli svatebčané na silnici, zdálo se, že letí kamsi k ohni na pomoc.

Jejich život je tak uchvátaný, že nemají kdy ani vystonat se, ani se dát oddat.

Všichni se rozběhli ke kostelu. V slunci leskly se polohedvábné šaty vdaných žen a pestřily se v šedé zeleni namoklých luk u silnice, když přestupovaly opatrně louže hledajíce suchá místa na rozmoklé cestě. Družička, nevěstina sestra, se zvarhaněnými vlasy, v šatech z bílého mušelínu, krášlených podlinkami, usmívala se radostným smíchem ve vědomí své milé mladosti.

Naposled, hodný kus za svatebčany, dvě stařeny, navlas si podobné, s hlavami, šátky pevně svinutými a kulatými jako cibulky, vedly Hanu, dceru ženichovu, v šatech se zlatitě proměnavého hedvábí, ale zahalenou v tak veliký zimní šál, jako by byla zabalena na cíp v peřině. Slzy, ty její zvláštní ohromné slzy, které zcela připomínaly skleněné závěsy na ozdobných svítilnách, lily se jí po tvářích.

„Húúú!“ slyšela jsem zdaleka.

Tety ji konejšily.

„Poslyšte,“ domluvila jsem jí, „upokojte se! Proč pak působíte zbytečně tolik bolesti sobě i druhým?“

„Húú,“ křičela hlasitě Hana dokořán otevřenými naběhlými rty. „Však já nechtěla jít, to mne mocí dostaly!“

„Nic nenapravíte, proč tedy tolik pláčete?“

Utišila se poněkud.

„To je tulipán,“ řekla jí teta. „Ona je hlópá jako třeba tuhle ten pes!“

„Svoje dostala, co si chce tatík dělat, to je jeho!“ řekla druhá. „Je to hlópé peň!“

„Húúú,“ bučela Hana.

Nešla jsem již s nimi. Běžely, aby dohonily ostatní.

Dlouho ještě neslo se až k rychtě hlasité hučení nespokojené dcery. Podobalo se to pláči dětí při darebáctví přistižených, které otec vede za ruku, kráčí vedle nich velikými kroky k domovu a celou cestu jim slibuje, jak je doma zbije. Zlost, úzkost a hlavně nemožnost nápravy nebo vysvobození zvučely v jejím hlase.

„Dobře na tě!“ volala ve vikýři za ženichem rychtářka, když svatba dávno zašla, a pohrozila mu.

„Však tě Hana potrápí, pokoje ti nedá! A on si paličák myslí, že já snad ji naváděla. Počkej! Nepřišel pozvat a nepřišel!“

11.

Za týden, kdy si odvádí muž ženu do svého domova, vdané ženy seberou nevěstiny peřiny a jdou je ženichovi prodávat. Oblékají se při tom za maškary, seberou a navléknou na sebe kde jakou starou chamraď. Kterási se oblékla za vojáka, jiná za „paní z města". Za paní z města byla oblečena asi pětatřicetiletá žena s tváří nikoli tak krásně výraznou a popsanou měkkým smutkem, jakou vynikají téměř všecky ostatní, nýbrž připomínajíc holou lebku. Tváře měla vpadlé a temně stínované, nos krátký, jako necelý, s rozevřenými chřípěmi a podobala se jarmarečním světoběžnicím. Tvář měla převázánu průsvitným hadříkem, který představoval závoj. Nesla láhev temně hnědé, doma připravené kořalky, výskala a dávala připíjet.

Když již peřiny prodaly, prozpěvujíce přišly na rychtu barevně oblečené ženy, v pestrých šátcích na hlavách, aby odvedly rychtářku do výměnné chaloupky k ženichovi.

Rychtářka byla již připravena a šla.

„Což vy tam půjdete?" tázala jsem se. „Vždyť se hněváte."

„Nehněvám se už," spěšně, jako by se styděla, odpověděla rychtářka. „On už tu byl!"

V novomanželově chaloupce o jedné malé světničce a chlévu stály ještě ženy na záspi. Všechny vykřikovaly výskajíce družka družce přímo u tváře.

V nízké světnici, která měla na všechny tři strany po okénku, na dlouhých lavicích kolem stěn seděly ženy. Jen dcery Hany tam nebylo. Mezi nimi seděl mlčelivý ženich, rukama se zachytávaje lavice a rozpačitě pohlížeje kolem. Neslušelo se to již přece nějak k jeho letům, zdálo se mu. Jeho žena seděla u opačné stěny v kartounových bledě fialových šatech a jaksi umučeně usmívala se rty k bradě seříznutými.

Žena, která představovala „paní z města“, zavěsila se v loket kovářky, převlečené za vojáka, předzpěvovala písně, jarmarečně zabarvené. Ale druhé jí nesledovaly. Zpívaly si svoje domovské písně a zdlouha a vážně nesly se zvuky jejich zpěvů dlouho do noci a všechny byly takové, jako by nevěstu pohřbívaly.

Ve světnici se zcela setmělo. Rozsvítily malý kahánek; plápolal proti otevřenému oknu.

Pavlíčková, žena dřevařova, v krvavě červeném šátku na hlavě, jindy smutná, neúmorná pracovnice s jemnými rysy ve tváři, s tenkým klenutým nosem, s úzkými sevřenými rty, nyní spitá černou trpkou kořalkou, nejvíce ze všech povykovala. Její juchavé výkřiky poděšeně

přetrhovaly plynulé prameny nekonečných, jednotvárně vlnivých písní. I některá jiná z žen se smíchem vykřikla, ale Bůh ví, všechen jejich smích měl tak málo sourodého s jejich životem, že mne vždy cosi studeného sevřelo při jeho záchvěvu.

Zefa, černobrvá sestra nevěstina, ovázala si širokou bílou městskou zástěru a nakrucujíc se kyprými boky proplétala se mezi hosty. Přinášela všem v nejrůznějších hrncích kávu, nejvzácnější pokrm v tomto kraji.

Její otec obcházel v setmělém koutě u pece s rozsvícenou loučí a stále něco upravoval. V rohu s hlavou na zad zvrácenou a na zeď položenou seděla mladá žena snad dvacetiletá, s nevýslovně krásnou, nevesskou, pravidelnou tváří, která připomínala Madonny. Její hlava byla jiným způsobem upravena. Šátek neovinoval temene hlavy, nýbrž byl uvázán pod bradou a prodlužoval její tvář.

Zpívala jasně a čisté tóny školeného hlasu vlnily její rty. Seděla nepohnutě, na nikoho nepohlédla, neusmála se a nepromluvila.

Vedle ní stařena, v modré pleně na hlavě, obnaženýma, žilovatýma i kostnatýma rukama bouchala do stolu. Její ostrá vyhublá tvář se šklebivě roztahovala. Napila se kořalky z lahvičky, bouchla jí o stůl, vykřikla pronikavě

„Ichuchu" a oběma lokty práskla do černého stolu. Její bezvládné tělo se pokaždé zapotácelo.

Stařena matka s chromou nohou a s křídově lesklým, bílým obličejem ochotně všemu se usmívala, ale nezpívala ani nemluvila.

Rychtářka chvílemi upejpavě pohlédla na ženicha; i on časem cosi zdvořilého podotkl. Chovali se jako lidé nedávno smíření. Jako by se báli, že vzbudí sotva uspaný hněv.

Píseň se mísila s písní.

„Šinkovala Marijanka v Praze víno!" zanotovaly ženy tenkými váhavými hlasy, ale nepodařilo se jim; hlasy rozešly se každý jinou cestou.

„Vy máte nějakou hovězí notu!" posmála se jim kterási, naklonila hlavu stranou a zazpívala táhle jinou píseň:

Jedličko, jedličko, neopouštěj vršek,
jak mne opustili, jak mne opustili
můj drahý tatíček.
Jedličko, jedličko, neopouštěj chvoji,
jak mne opustili, jak mne opustili
rodičové moji.
Rodiče, rodiče, proč tak tvrdě spíte,
mne na vojnu vzali, mne na vojnu vzali,
vy o tom nevíte.
Vy o tom nevíte, vědět nebudete,
již na vašem hrobě, již na vašem hrobě
dávno kvítí kvete.
Vyrostl kvíteček, modrý karafiát,
abyste věděli, abyste věděli,
že já jsem byl voják.

Všechny zpívaly s ní, ale ona je překřikovala. Jen krásná mladá žena s pravidelným oválným obličejem a s přivřenými víčky i s hlavou zvrácenou již dlouho mlčela.

Řekly mi o ní, že byla sirotkem, její otec že náležel do obce, ale hned děd její že odešel i otec její že se živil kdesi daleko a snad až tam, kudy se jde do svaté země, že se oženil. Když on i žena umřeli, poslali jejich děvčátko až sem do vesnice. Neznala moravské řeči, jaksi cize mluvila, nebylo jí rozumět, „esli to bylo německý, lebo jaký, lebo nic". Moravsky se naučila. Posílali ji jako obecní dítě od stavení k stavení, na konec si ji vzali zámožní kostelníkovi za vlastní a přes její slzy a prosby provdali ji proti její vůli za truhláře, tichého člověka, který ji měl rád. „A ona tuze velké dobrotisko bela!" pravila Pavlíčková, která mi to vyprávěla; „ale na něho nemluví a pořád se súží! A co je pravda, tratí se, tratí. Inu, takové člověk se musí podat, co je v cizím kótě!"

Rychtářka chtěla jít domů.

„Už na mne jde úlisná dřímotka," pošeptala mi.

Ale v tom mladá truhlářova žena, která dosud nezpívala, sama zapěla píseň. Nechala hlavu na zad zvrácenu a zvuky draly se teskně mezi bílými zuby.

Některé ženy vpadly, avšak hlas její vítězil a rozléval se zvonivě nade vše. Těžce, jako by ji každé slovo bolelo, zpívala konec smutné, skoro pohřební a ještě truchlivější písně:

Těžký, těžký kámeň mlénský,
o jak těžký kámeň mlénský
[:ještě těžší stav manželský.:]
[:Kámeň mlénský voda mele,:]
[:stav manželský nerozvede.:]
Nerozvede, nerozloučí, nežli Pánbůh Všemohoucí.

Dlouho poté nikdo nepromluvil.

V komíně jako ohnivé korále padaly jiskry, kahánek slabě plápolal, kouřil a mdle osvětloval ztichlé tváře.

Kdesi u pece pohnul se světlovlasý mladý člověk a rozpačitě si odkašlal.

„To byl její muž!" řekla rychtářka, když jsme vyšly do teplé bezměsíčné noci.

Zefa nám svítila siní i po náspi. A smála se. Mně bylo teskno, jako bych šla ze hřbitova. Nemohla jsem zapomenout těžkého dojmu přirozeného smutku i nuceného veselí těch lidí.

Krásná truhlářova žena, opuštěná bytost, která nenalezla nežli ústrku ve své otčině, i mladá Klácelová, do rodiny nevítaná, chudá a pokorná žena, i ta pohřební poslední píseň neztrácely se mi z mysli.

Docházely jsme k rychtě, když z dálky zazvučel rychlý skočný zpěv.

„Oni se u bolesti nezastavili... jdou dál.. jdou dál..." myslila jsem. „A jen tak je možno žíti!"

12.

Za několik dní po svatbě šla jsem s ženami na trávu. Pavlíčková ještě dojila o polednách svou kravku ve stáji, vysoké sotva zvýši kravích rohů, když jsem se pro ni zastavila. Hana, dcera Klácelova, a její teta přišly též. Hana v jediné krátké sukni. Vysoká její postava byla shonem a spěchem ku předu nachýlena.

Den byl teplý. Silný, častý, horký vítr přilétal nám vstříc, šuměl po lesích, ohýbal kmeny olší i pruty lískových keřů, rozháněl bílá spěšná oblaka.

Řekly mi, že žena, která představovala „paní z města", jest nevěstou oné stařeny, jež mne vyvedla z lesa. Setkala jsem se s ní druhého dne po vydávání a ona si mně trpce stěžovala, jak ji muž bije, proto že chce mít matku u sebe, a chce, aby peníze, celá tři sta, která mu přinesla věnem, dala mu na útratu.

„Nerozumím tomu,“ řekla jsem. „Všichni jsou nešťastni. Všichni si stěžují. Kde je tu pravda?“

„To je tak,“ odpověděla rozpačitě Pavlíčková. „Kdo pak je rozsódí? Toť se ví, on ji bije. Já nechci nic říkat, ale jak mu zase ona seká, když se hádají! Neumlkne a neumlkne. Poslední slovo musí mít. Kdo pak to jakživ slyšel, aby se mužské poddal ženské! Se starou je to taky těžky. Kdo pak má stary lidi rád? A pak dvě ženský v chalupě! Dvě hospodyně u jedny pece, ty se nejspíš zbijó! Já jsem se jen jednou spálila odpovědít, a můj mi vybil, že jsem to čula dvě léta!“

„Kdo ti vybil?“ ptala se Hana.

„I muj staré tenkrát!“

„Proč vám vybil?“ otázala jsem se.

„Inu, nemlčela jsem! Bylo už to takhle k zeimě. Byli jsme spolu v lese na stlaní. Přišel do chlíva, pod krávou nebylo podestláno; řekl mi, že jsem lenoch. A já mu na to sekla, aby si poklidil sám. A za to slovíčko tak se tuzinko na mne rozčertil, vidle položil, do síně se mnou praštil, ze síně do sekničky a tam na mne klek, a hlavou mi o zem třískal. On že pré byl na vojně, svět zešel a já že sú hlópá, že mám mlčet. Šak od tej chvíle mlčím!“

„Hanýnku, pojď dom!" posmívala se Hana napodobujíc prosebný lichotivý hlas Pavlíčkové.

Pavlíčková se zasmála.

„Teď tak s ním rozprávím!"

„A jde to?"

„Jde," spokojeně přikývla.

„A což vy, Hano? I vy jste byla bita?"

„Z pekla jsem už vykópená," řekla Hana, zasmála se ze široka a ukázala své silné žluté zuby; ale v tom hned si rozpomněla, že je to nejnevýhodnější pro hrubou její tvář. Chytla se silnou rukou s rozpraskanými klouby za ústa a přikryla svůj úsměv. „Tó fackó tenkrát!" vysvětlila.

„To je pravda!" pravila teta. „Která je od muže bita, ta je z pekla vykópená, už tam nepřinde! Ta réž kvete!" dodala přejíždějíc plochou rukou kvetoucí žito. „Je toho květu jak pazdeří."

Vešly jsme do mladého jedlového lesa. Vítr v něm hučel a zpíval temným chorálem, jakoby komponovaným podle varu vod padajících v hlubiny. Mladé pně se potácely jako zmámené, ploché větve se vějířově ukláněly. Osamělá, tenká, vysoká břízka jako by vzdorovitě plakala, záporně kývala svou kadeřavou vztyčenou hlavou. I těžké převislé větve

smrku sebou opožděně zazmítaly. Světle zelené plochy kvetoucího žita se zvlnily, v prchavých kotoučcích zvedl se žlutý prach a přelétl v měkkém přilnutí celé pole. V sevřeném úhlu mezi ním a zálivem lesa objevily se tři jiné travačky. Zefa v podkasaných šatech s dopola opálenými lýtky, všecka uzardělá, odložila šátek s hlavy; její zdravé tváře stínovaly se nyní ve dvou barvách. Pod očima a na konci nosu byla až do ruda opálena. Černé oči se z daleka smály, osmahlý nos dodával jí dovádivého výrazu. Smála se, vždycky se smála. A jak měkce hovořila! Každé slůvko jako by uhnětla, každé poslední písmenko jako by zazvonilo. Uměla si havraní vlasy uplésti zcela jinak než ostatní vesnická děvčata. Nevytáhla jich do výše, div že se čelo nepřetrhlo, ani jich nespustila pod uši v namaštěné přilíplé vlny. Jako železo se leskly, k čelu se lehce přimknuly. Marně si pro ni hoši nenatloukli.

Ze zeleného temna háje nesměle vystoupila její nedávno provdaná sestra, zastavila se v práci a bledýma očima pohlížela ze spoda rozpačitě na nás.

„No, vezměme ji s sebou!" navrhla Pavlíčková.

„Vezměme!" přivolila Stryková, „šak se mezi námi ztratí."

Zavolaly na ni. Mladá žena odvázala poslušně plachtu, spustila vrchní vykasané sukně a pokorně uradovaně se usmívajíc vydala se na cestu s námi.

„Jen jestli na mne nepřinde, že nemám cejch?" podotkla tiše, ale bylo zřejmo, že na to ani nemyslí, že jenom radost chce ukrýti.

Řeka v údolí se uklidnila. Když jsme ji přecházely, šumivě padala po křemenitém žlabu pod vztaženými rameny mladých neořezaných vrb.

Na pokraji lesa, na druhém břehu, tam, kde stéká z hloubky hor pod lupeny skrytý potok, stál malý hoch. Tvář měl opřenou o kmen stromový.

„Hastrman," řekla kterási z žen ustrašeně a stanula.

„To není hastrman, vždyť nemá zelené klobóček!" vyvrátila jí to Hana.

Hocha jsme přešly a stoupaly jsme do výše po strmé, pro jízdu upravené, pni mladých stromů vyložené cestě; mezi nimi se uchytily mladé šťavnaté žabince.

„Což jste již někdy viděly hastrmana?" ptala jsem se.

„Já ne," řekla Stryčka, „ani nechci. Ale tuhle Hana viděla!"

„Jak vypadal?"

„No to bylo tak: Šla jsem pro vodu k naší studénce. No však vy víte, musí se přes potok. Bylo mně dvanáct let. A ráno to bylo, jako dnes to pamatuju, my musely brzy vstávat. A jak jsem přecházela k té studénce a chtěla vody nabrat, uviděla jsem tam chlapečka, takové byl nehrubé, měl faldovy botečky, zelené klobóček a na gatích zeleny šňůrečky, každy oko jako blumu; zaňuhňal a šplách do vody. Začala jsem křičet, obrátila jsem se a utíkala!"

„Já jsem taky viděla hastrmana, ale byla to ženská," vykládala Pavlíčková a pečlivěji zastrčila srp do plachty pod paždím. „Toť jsme šly s nebožkou maminkou na trávu. Najednou jsme viděly, jak sedí na potoce u ohně baba, taková tuzinko stará. Na bradě měla kraby a ty jí visely až na břuch. Na kolenách měla košiček a v něm velikou pucu (klubko) a tou pořád šila. My daly pozdravení, jak se patří pozdravení dát: ‚Pochválen buď Pán Ježíš Kristus!' Ona řekla: ‚Du verdamte mole dajče poc' a tatam po potoce."

„Což hastrman taky může být ženská?"

„Muže, pajmámo," přisvědčivě odpověděla Pavlíčková, „i jako zajíc nebo černé pes se zjeví. Přinde do cesty a my na pravo, on taky na pravo, my na levo, on taky na levo. To je pěkné zlé duch!"

„Vy tomu skutečně věříte?"

„Tomu musí každé věřit. Vždyť dyž něhdo padne do vody, koho hastrman zatáhne, dyby ho za chvilinku vytáhl, a dyby byl měl vlasy jak chtěl rozdováděný, hastrman už ho hřebínkem učeše. Jako dyby ho nejkrásněji umyl a učesal, vypadá."

V mladém lese na stráni našly jsme ještě jednu travačku. Byla to asi čtyřicetiletá podruhyně s čipernou, těkavou, ostře vyznačenou tváří. Pochvalovala si místo, takže i ostatní u ní setrvaly. Zaslechla moje popírající slova.

„Což to," povídala, připomínajíc ženám známou událost, „jak jsme viděly v lese ty šimly?"

„Pravda!" ujala se slova Stryková, teta Hanina, a vyprávěla, jak se jim náhle zjevil v lese kočár, jaký mívá pan nadlesní, jak všechny se strachy třásly a srpy poschovávaly, a „najednó se jímal takové hřmot velké, do země se všechno ztratilo, a co to bylo, žádné neví!"

Pověra a záhadné výjevy stíhaly se. Všechny se rozpomínaly, i sny si připomněly, které jim předpověděly úmrtí.

„Mně se zdálo kterési deň," vypravovala podruhyně, „jak k nám celé večer jezdily kočáry.

Pro Pána věčnyho, totoť bylo věnců a takovéch kočárů, povídám, toť už bylo pro mne. A v tom přišla nebožka maminka a povídá: ‚Ty se mnó musíš bét!'

„Ale depak já s vámi budu, já se vás tuze bojím!' povídala jsem jí. A jen to dopovím, vidím, jak jde do seknice Pánbů a škrábe se po stěně. Panenko Marijá, to jsem jakživa neviděla, jak s něho ta krív šplíchá, to něco bude.

Za tři neděle bratr umřel. A než nám to dívče umřelo, to jsem najednou v noci byla u Čulíków. A bylo tam do síně skleněný okno. Nemají ho tam, ale tak se našlo.

Najednou něco v síni šramotí.

‚Hleďme, só tu zloději," povídám. ‚Ale ne. Smrt přišla, hubu má bíló, šatu bíló."

‚Vstávejte, je tu smrt,' volám. Smrt posókala a pořád ke mně lezla. Měli tam na chlíb kopist, tó jsem ju zaháněla. ‚Copak ty pochňuro na mne lezeš!' povídám. A dobře jsem ju viděla. Seděla na vranym koníčku, rejč měla v ruce, kosu na rameně. Já spala na peci, muž na lůžeti. Tak vidím, jak jednoho člověka bodla, a ráno mu zvonili hodinku. A tak jsem s ňó mluvila, jako tady s vámi.

Pak povídala třikrát: Adijé, adijé, adijé a odjela. Když vyjížděla, tak to vrzlo.

‚Nečul's nic?' ptala jsem se muže.

‚Nic!‘

A tak mu to povídám:

‚Máme dívče nemocny, šak móže umřít!‘

A umřelo!“

Mezi vypravováním podruhyně Pavlíčková, skloněná jsouc nad travou mezi mladými stromy, tiše domlouvala Haně, Klácelově dceři. Snažila se ji usmířit s mladou macechou, která na ni ještě slova nepromluvila, a mladá nesmělá žena se sklopenými víčky čekala zahanbena na její oslovení. Smíření bylo dobrými ženami ujednáno, ale nedařilo se. Mladá žena přibližovala se své nevlastní nevlídné dceři, nechávala ji žnout vysokou trávu, přidávala tichounce na její nažaté vršky, ale marně pozvedala nesmělé zraky, aby včas postihla slovo povšimnutí. Dlouhé bylo půldne, ženy nesblížilo.

Vracely se odděleně domů. Starý Klácel, který mnoho od toho odpoledne očekával, vyjel své ženě s trakařem vstříc a vzal od ní náklad. Jeho dcera minula jej s posměšným výrazem ve tváři. Poznal zkušeným zrakem, že se nesmířily. Pavlíčková pokrčila rameny a usmála se.

„Vždycky se to mračno vyvalí,“ pronesla.

„To jsme se tam zadlely,“ promluvila na něho žena.

Mlčel a zpožďoval se.

„Netrapte se," přimlouvala jsem mu, „vše se časem urovná."

„Kdybych já jim měl žalovat svoju hořu!" postěžoval si. „Tuze velkó hořu mám. Co ona proti ní má?" pravil o dceři. „Očima by ju vypálila. A žena dyby jí krvó mohla poslóžit, dala by ju. Já jsem se nemínil ženit, ale ona už mi dcera vejměnu nedávala, jen mne postrkovala a tak jsem si myslil, do mně k starobě poslóží? Jak jsem byl živ, to ona dobře Hana, jako dcera, ví. Nedělního času, to bylo my, dyž přijdu od slova božího, ten krapet mlíka k chlíbu. Ale spravedlivě, ona mi to nechtěla dát ani jednou za líto. Tak jsem řek: ‚Rozdělíme se. Nechám si, co jsem si z těžké práce s nebožkó zahospodařil.' Krávu jsem měl svó, u ní v chlívě. Řekl jsem: ‚Vezmi si, kteró chceš!' ‚Já tu řvanicu nechci!' prála. ‚Kteró chceš si vem!' Chtěl jsem semenó bečku, abych si dal do ní ňákó tu krupku. Myslel jsem, že stavení shoří. Lidi pořád povídají, co jsem jí jako ženě zadal. Já neřekl ještě ani tak, ani tak. Její taťka se neptal. ‚Bude-li poslóchat, jak ty ju neošidíš!' prál."

„Domlouvala jsem jí. Nedá se prozatím poučiti!" řekla jsem.

„Však já vím," odpověděl, „ženské mi povídaly, že ju přemlóváte. Proto jsem přišel

na rychtu. Já byl toho mínění, že rychtářka kmotřenka taky je napříč!"

Bylo mi Klácela líto. Ale jeho dceru již lakota tak posedla, že bylo marno mluvit.

Pak si mne zase Zefa odvedla od ostatních.

„Já se tu napláču," hořekovala, „nic mne tu na dědině netěší, hned bych šla do města, do Prahy. S německó řečí bych se neztratila."

„V Praze není třeba němčiny!" ujistila jsem ji.

„Není? Ale já myslela, že každé pán je Němec, a dybych chtěla k pánum. . .?"

„Kdo vám to namluvil, Zefo? V Praze jsou čeští páni."

„Ale váš je Němec, viďte, milostpaní?"

„Není, neumí ani německy!"

„Jaké je to tedy pán!" vzdychla si Zefa těžce a nedůvěřivě.

Když jsme se rozcházely u vesnice, podruhyně, která se prve o snech rozpovídala, ještě na cosi si vzpomněla.

„A to jsem jim ještě neřekla!" zvolala. „O Janóšově. Tam vehubil drak jedovaté celó ves." (Janóšov byla česká vesnice s německou školou.) „Jak koho viděl, tak ho hned drap."

„To je tam ten drak ještě?"

„Ne, to už je dávno, to já sama nepamatuju."

„Ubohý Janóšov," pomyslila jsem, „dlouho si ten drak neodvyká. Snad opravdu celou ves vyhubí..."

Větrný den zhasínal a vítr jako by se zarazil, přehnal přes nebeskou báň poslední černý oblak a ztišil se. Postavil jej na západě jako němého strážce, kolem něhož bylo projíti slunci, které skrývajíc se obarvilo roztrhané drobné mráčky.

Nad západem v rudém ohni rozestavily se zvlněné beránky. Nad východem temně fialovou barvu nassála oblaka a všechnu ostatní klenbu zaplnily lehce zanícené růžové oblačné závoje.

Vesničku, skrytou v lipách a ponořenou v ovocném stromoví, zadýchaly kouře večerních ohňů.

Odevšad ozýval se nikoli zpěv, nýbrž zvučelo tiché cvrlikání ptáků. Břízky v drobném hájku lehce vznášely své hlavy na bílých vztyčených tělech, a habří po celý den rozpovídané nade dnem dávno vyschlého rybníka a nad kamennou hrází zdrželivě občas zašeptalo. Mlčelivě rýsovaly se koruny stromové na zaníceném dohasínajícím nebi. Ze vsi znělo jakési pískání, vadivé hlasy matek, pokřik rozdováděných dětí; a hory, jako by si zticha

oddychly po celodenních nárazech bouřlivých větrů, nořily se v sebe a vážně se v tichých mlhách zamyslily.

* *

*

Za tři týdny odjížděla jsem z vesnice. Dálka promluvila svým těžkým slovem. Prostá jsem přijížděla, vážně zamyšlena odjížděla.

Všechny rány prýštily čerstvou krví. Nevyjasněné šero odvěkých pověr těžce se rozpínalo nad vesnicemi a ukrývalo jim světlo. Pod jeho krytbou kvetly pohádky a tyčily se nadpřirozené zjevy. Pod jeho dusivým dechem klonily se pokorné hlavy před pánem Němcem a téměř dýchati přestávaly pod jeho vztaženou velmocnou rukou, která staví pro moravské děti německé školy a zavírá jim školy moravské.

Sem dosud nedolétlo znamení síly z osvobozujícího se středu národního, zde dosud nevyvinula se víra v jeho dělnou, pomocnou ruku.

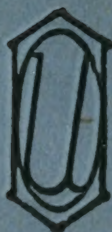
Vlákna napiatá ze středu země nezachytila zde dosud své řídnoucí osnovy.

Ale přijde chvíle, kdy i tito pokoření, utlačovaní, překupovaní mocnou úrodnou vlnou, budou uvědoměni, povzneseni a zu-

žitkováni, kdy jejich lícím bude ulehčeno, jejich hořký život sesládnut, kdy budou přibráni k vědomé, sebe povznášející práci, kdy vítězná národní síla rozjiskří zašeřenou klenbu nad zapomenutými dědinami.

V Kosově, v červnu 1894.

TISKEM „UNIE“ V PRAZE.